

VOORAF

Innovatief handelen

Bert Glorie (eindredacteur ad hoc)

Oikodomeik is theorievorming met het oog op innovatief handelen. Dat betoogt Jan Hendriks nogmaals in deze Nieuwsbrief. Theorieën die wij als uitgangspunt nemen moeten dus zowel theologisch gefundeerd zijn als toetsbaar. Van twee kanten worden ze dus aangevochten. Het is daarom begrijpelijk dat er wetenschappers zijn die zich beperken tot een gevalsbeschrijving en daar een verklarende theorie bij zoeken. Bij een goede, gedetailleerde gevalsbeschrijving kan de gevonden verklaring toch wel een voorspellende waarde hebben voor een groot aantal vergelijkbare gevallen, lijkt me. Met die veronderstelling in mijn achterhoofd lees ik momenteel het boek “Geloven in gemeenschap” van Rein Brouwer en zie uit naar de studiemiddag die het WKO hierover organiseert op 30 november.

Dat er elders nog wel wetenschappers zijn die een theorie ontwikkelen om een ontwerp te bieden voor vernieuwend handelen, bewijst Gary V. Nelson met zijn boek “Borderland churches”. Het Joodse volk is een volk van grensoverschrijders wanneer het met Jozua het Beloofde Land bereikt. Welke grenzen durven parochies en gemeenten over te steken. Een mooi voorbeeld van een grensoverschrijdende gemeente wordt beschreven door Elbert Grosheide. Zijn Bergsingelkerk in Rotterdam laat zich door haar omgeving uitdagen. Kerkmensen worden actief in de wijk, maar er zijn ook steeds meer wijkbewoners die de kerk als “van hen” beschouwen en er aan wijkgerichte activiteiten durven meedoen. De deelnemers aan de studiedag over borderland churches op 16 september jl. hebben Elbert hierover met enthousiasme horen vertellen. In deze Nieuwsbrief geeft hij een korte samenvatting. Hierna vat Jan van Diepen het boek, dat het uitgangspunt van de dag vormde, samen en doet hij met Jaap van der Meij verslag van een instructieve workshop die zij op deze dag samen hebben geleid. Vervolgens presenteert Willem Putman, praktisch theoloog en supervisor, drie instrumenten waarmee parochies en gemeenten

zichzelf kunnen beoordelen en ontwikkelen. Het gaat om de parochie-monitor van Kaski en Fontys Hogeschool, de missionaire map van de PKN en de map Gezonde Gemeenten van de Unie van Baptistengemeenten. Laatstgenoemde map, gebaseerd op de gemeentescan zoals die ontwikkeld is door Robert Warren, komt als meest waardevolle uit de bus. Als je deze meetinstrumenten zou bevragen op onderliggende theorievorming, dus op theologische uitgangspunten en wetenschappelijke toetsbaarheid, dan zouden de resultaten weleens tegen kunnen vallen. Dat geldt met name voor de missionaire map van de PKN. Na het al eerder genoemde artikel van Jan Hendriks volgt een intrigerend verslag van een werkbezoek van Protestants Amsterdam aan Multicultureel Londen. In een razend tempo voert Willemien Boot ons langs een groot aantal kerkgemeenschappen. Ook hier weinig theorievorming maar wel veel innovatief handelen. Na twee signalementen van interessante themanummers van tijdschriften vindt u één recensie en het verslag van de jaarvergadering. Maar we beginnen, zoals gebruikelijk, met het woord van het bestuur.

VAN HET BESTUUR

Kind en badwater

Jan van Diepen

De maatschappelijke veranderingen van de afgelopen 40 jaar lijken de laatste jaren echt voelbaar te worden in de grote christelijke kerken. Hoewel het enthousiasme en trouw van pastores en vrijwilligers nog steeds levend is, wordt steeds meer zichtbaar dat de generatie van dragende mensen niet vervangen wordt door mensen van de middengeneratie.

Dat geldt niet voor alle gemeenschappen en je komt ook nog steeds jongere mensen tegen die helemaal voor de kerk in hun dorp of wijk gaan. De krimp versterkt ook een richtingsstrijd in de organisatie. Men voelt dat de toekomst van de kerk niet meer vanzelfsprekend is en de verschillende visies op de identiteit, haar kenmerken en het leiderschap dat daar voor nodig is, komen sterker tegenover elkaar te staan.

Zowel de economische factoren als de ideologische stammenstrijd maken dat de bestuurders van de kerken op dit moment vergaande maatregelen nemen om de organisatie betaalbaar en op koers te houden. Het gevolg is o.a. een afstoten van kerkgebouwen, het reorganiseren van de dienstverlening en het ideologisch scheiden van het kaf van het koren. Dit geldt ook voor mijn werkverband bij het dekenaat Haarlem, waarvan per 1 januari 2011 de staf van 6 mensen teruggebracht wordt tot minder dan 2 FTE.

Wat dit betekent voor de vernieuwing van het pastoraat in de gemeenschappen en de reflectie op het pastoraat in de praktische theologie, waar het opbouwwerk van het WKO een onderdeel van is, kan ik niet goed overzien. Het vraagt om een diepere analyse dan in dit stukje mogelijk is. Wel heb ik twee zorgen.

Als ik de pastores vertel over het afbouwen van de dienstverlening, dan maken ze zich zorgen over het verdwijnen van de vernieuwende denkruimte en mogelijkheden voor innovatie. Ik deel hun zorg, maar denk tegelijkertijd dat het goed is dat basispastores

los komen van het verzorgd worden door de dienstverlening en zelf gaan nadenken over waar ze hun tijd aan besteden. En tijd inplannen voor bijscholing en het opzetten van nieuwe activiteiten. Laat de nood ook zorgen dat er nieuwe creativiteit ontstaat in plaats van het herhalen van het bestaande. Het WKO kan binnen haar mogelijkheden een ontmoetingsplaats zijn van basispastores die voor die vernieuwende opdracht staan.

Mijn tweede zorg is dat de wetenschappelijke arbeid en het verdiepen van het vak van opbouwwerker verdwijnt door het tekort aan tijd of in de paniek die een crisis oproept. Dat het academisch debat het verliest van de ideologische tegenstellingen of technisch besturen. Blijven de bestuurders en pastores de ontwikkelingen in het vak volgen? Een voorbeeld is het zorgvuldig afbouwen en eventueel doorstarten van kerkgebouwen. Een complex thema dat vraagt om professionele begeleiding. In een artikel in het dagblad Trouw over de sluiting van een kerk in Beverwijk en de emoties die dit oproept, was ook ruggespraak gehouden met Henk de Roest, die iets vertelde over de rouwprocessen die met het sluiten van een kerk gepaard gaan en het verschijnen van een boek komend voorjaar.

Het boek dat komt is een vervolg op een studiedag van het WKO vorig jaar en WKO leden doen hier volop in mee. Het vraagt van ons als WKO niet alleen een dialoog met de wetenschappers, maar ook met de beslissers in de kerken, zodat we in onze programmering dicht bij de dilemma's blijven die bij deze tijd horen.

ARTIKEL

Tussen de mensen, van de mensen

Elbert Grosheide

Dit artikel is een bewerking van mijn bijdrage op de WKO-studiedag van 16 september j.l. De reden dat ik gevraagd ben om op deze dag een presentatie te houden, zal te maken hebben met een project dat wij vijf jaar geleden begonnen zijn rond de Bergsingelkerk te Rotterdam, één van de twee locaties van de Gereformeerde kerk te Rotterdam (Centrum/Delfshaven) en behorende tot de Protestantse kerk in Nederland.

Een goede buur....

Dit project kreeg de naam *Bergsingelkwartier* en heeft als simpel uitgangspunt dat de kerkelijke gemeente van de Bergsingelkerk een

goede buurman/-vrouw wil proberen te zijn in de leefbuurt van de oude stadswijken rond het kerkgebouw. In eerste instantie gaat het om

een plek van ontmoeting voor en met de buurtgenoten.

Bij dit plan kwamen een aantal lijnen samen

Een groeiende groep jongeren, die participeert in het kerk-zijn, vroeg zich af of de kerk niet wat meer naar "buiten" gericht kon zijn. Tegelijkertijd moest het kerkgebouw grondig gerenoveerd worden. De kerkleden besloten tot afbraak van de kerk, zodat op dezelfde plek een flatgebouw kon verrijzen met daaronder een multifunctionele kerkruimte. De buurt kwam in opstand. Buurtbewoners zorgden ervoor dat de kerk in een mum van tijd op de gemeentelijke monumentenlijst kwam te staan. Toen kwam de gedachte op: als de buurtgenoten dit gebouw zo graag willen behouden, zullen we het dan ook niet met hen proberen te delen?

Tijdens de bazaars en op andere momenten hadden buurtgenoten al eens opgemerkt dat het gebouw zo'n gesloten en bijna sektarische indruk maakte.

En tenslotte maakte een studieverlof het mogelijk om wat gericht na te denken over de betekenis van het kerkzijn in een grote stadswijk.

Zomaar beginnen

Er werden geen grote beleidsplannen gemaakt. Eén A4-tje met wat ideeën over kerkelijke presentie in de buurt lag aan de basis. Een eenvoudige oproep in het kerkblad leverde meteen 17 mensen op, die op één of andere wijze wilden meedenken en vrijwilliger worden. Blijkbaar was de tijd er rijp voor. We kwamen tot de volgende plannen, die stap voor stap tot uitvoering werden gebracht.

- Het creëren van een "open huis" op zaterdagmiddag als ontmoetingsplek.
 - Het organiseren van activiteiten, die ontmoetingen tot stand zouden kunnen brengen, zoals het bekijken van oude foto's uit de wijk tot het houden van middagen met kinderen.
 - Gelegenheid geven aan buurtgenoten om exposities te houden.
 - Het aanbieden van maaltijden, elke week op maandag en elke maand op zondag.
 - De buurt ingaan om mee te doen met buurtfeesten en evenementen, maar ook betrokkenheid bieden bij de ontwikkelingen rond de Vogelaarwijk "Bergpolder".
- Inmiddels kunnen we zeggen dat het "open huis", de activiteiten, maaltijden en exposities

zich mogen verheugen in een goede belangstelling.

Bondgenoten

In dit geheel bleken bondgenootschappen met bewonersorganisaties, het opbouwwerk, de buurtgenoten, de buurtregisseur van de deelgemeente, de Vogelaarcommissie van de "aandachtswijk" cruciaal. We kunnen bij wijze van spreken niet meer zonder elkaar in de woonomgeving. Voortdurend weten we elkaar te vinden wanneer het gaat om ontwikkelingen in de wijken rond het kerkgebouw.

Ontmoetingsruimte

Het is een voorrecht dat het kerkgebouw beschikt over een prachtige ontmoetingsruimte, die steeds meer gezien kan worden als publieke ruimte. Dat geldt ook voor het aardige kerkpleintje als een rust- en ontmoetingspunt in de buurt. Buurtgenoten die activiteiten organiseren of bezoeken gaan het steeds meer als hun eigen ruimte zien!

Grensland kerken

We kunnen in dit verband spreken over kerkzijn "op de grens" of "over de grens". Je gaat immers een grens over de buurt in en de buurt gaat de grens over. Toch mag daarbij niet vergeten worden dat de kerkleden vaak ook gewone buurtgenoten zijn. In die zin moet je ook weer voorzichtig zijn met de beeldspraak van de grensoverschrijding.

Doordat de kerk echter bewust de ontmoeting zoekt met de buurt, ontstaat wel degelijk een nieuwe dynamiek, waarvan de kerkleden zeggen dat ze ervan opknappen. Er vinden nieuwe contacten plaats en je zou zelfs de plechtige woorden "sociale cohesie" hierop van toepassing kunnen verklaren.

Leiderschap

Dit soort projecten functioneren uiteraard onder bepaalde vormen van leiderschap. Leiderschap heeft in ons geval vooral te maken met het aansluiten bij wat je aantreft aan verlangens, ideeën en mogelijkheden van de mensen die het project van onderop dragen. Parachuteren van allerlei goede initiatieven heeft geen zin, het zal een gezamenlijke begaanbare weg dienen te zijn. Leiderschap kan hierin stimuleren, enthousiasmeren, aanwijzen wat er gebeurt aan goeds, kritiek verwerken en dat soort belangwekkende zaken. Het leiderschap zal echter ook uiterst veel

verantwoordelijkheden moeten leggen in de handen van de mensen die ermee aan de slag zijn gegaan. Het is hun project! Vaak kun je dingen gewoon op z'n beloop laten en dan gebeuren er regelmatig verrassende dingen.

Vrijwilligers

Dat brengt me op het feit dat vrijwilligers het project dragen. Het is algemeen bekend dat er verschillende soorten vrijwilligers zijn en dat het goed is om dat in de gaten te houden. Hierbij is een regelmatige toerusting uiteraard van groot belang. In de Rotterdamse situatie kunnen we daarbij bijvoorbeeld een beroep doen op de expertise van het Oude Wijken Pastoraat. Het vrijwillige karakter bergt uiteraard een aantal risico's in zich, maar is uiterst inspirerend. En de meeste vrijwilligers weten dat vrijwillig niet vrijblijvend is.

Binding met de kerk

Omdat het Bergsingelkwartier direct valt onder verantwoordelijkheid van de plaatselijke gemeente, is daar een nauwe band mee ontstaan. Dat heeft uiteraard voor- en nadelen, maar deze situatie dient wel als voorbeeld hoe een kerk als kerkelijke gemeente belangeloos aanwezig probeert te zijn en dat niet uitbested heeft aan een stichting of iets dergelijks. Het project kost ook betrekkelijk weinig geld, al zijn we natuurlijk erg blij met de subsidies die we regelmatig ontvangen voor onze activiteiten en de aankleding van de ontmoetingsruimte.

Onderbouwing

Het hele proces is geheel en al gebouwd op: gewoon maar wat gaan doen in en met de buurt, dan komt de rest vanzelf. Zo wordt de "onderbouwing" van deze onderneming een voortdurend bezinningsproces op de praktijk.

INLEIDING

Borderland Churches

Jan van Diepen

Als opmaat voor deze studiedag doe ik een poging om mensen die dit boek niet hebben gelezen, te informeren wat ze in het boek van Nelson kunnen verwachten.

Nelson heeft een lang werkzaam leven in het pastoraat (trainingscentrum, gemeente-pastoraat) achter de rug en is nu algemeen secretaris van de baptistengemeenten in

Het gaat in dit project om gemeenschapsvorming, ofwel het trachten te bouwen aan fragmenten van gemeenschap, ervaringen van gemeenschap. Daarbij speelt de overtuiging mee dat Gods Geest werkzaam is in de wereld, dus niet alleen in de kerkelijke gemeenschap. De aarde is van God.

Door de aanwezigheid in de buurt ontvouwt de kerk zich meer als een beweging dan als een instituut, waarin bepaalde geloofsbelijdenissen en mores de gemeenschapsvorming bepalen. Het spreekt daarbij vanzelf dat de "kerk als beweging" de "kerk als instituut" nodig heeft, zeker op het gebied van continuïteit en facilitering.

Natuurlijk is er de notie van zending, van het gezonden zijn. We hebben een taak in de wereld en een "woord en praxis voor de wereld", maar evengoed is er het besef van wederkerigheid: mission in reverse. De wereld heeft een boodschap voor ons! Dat maakt het zo heerlijk spannend, ontspannend en verrijkend. We proberen van de stadsbuurt te houden, omdat je weet dat de stad van jou houdt. Je ontvangt en wordt ontvangen. Een weldadige ervaring: De stad ontvangt jou in jouw beweging naar de stad toe.

Elbert Grosheide is dominee PKN Bergsingelkerk in Rotterdam-centrum/noord.

Ter gelegenheid van het 5-jarige bestaan van het Bergsingelkwartier is een brochure gemaakt. U kunt dit boekje bestellen via jogro@tiscali.nl.

NB. In Woord & Dienst van oktober 2010 bericht Nynke Dijkstra-Algra ook over deze studiedag.

Canada. Hij probeert in het boek de situatie van de Amerikaanse en Canadese kerken te doordenken. Hij doet dat verhalend met een mengeling van concrete ervaringen,

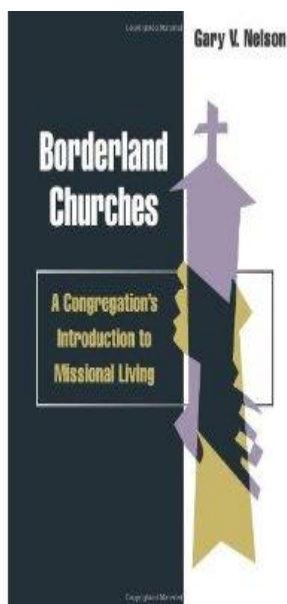
verwijzingen naar Bijbelpassages en achtergrondliteratuur en werkt een aantal eigen concepten uit. De stijl is getuigender dan van wat we in de Nederlandse praktische theologie kennen. Als je daar doorheen kijkt kom je in aanraking met een rijk boek, met concepten en beelden die ook opbouwwerkers behulpzaam kunnen zijn.

Opzet van het boek

Allereerst de opbouw van het boek. Het boek bestaat uit zeven hoofdstukken en een aantal aanvullingen. Ik loop ze kort langs.

In 'learning the song' gaat hij in op de veranderende context van de kerken. Welk lied is passend voor de kerken om mensen van nu te bereiken. Zonder dat we in oude herinneringen blijven steken. Hij stelt zich de vraag hoe we een vorm van urgentie kunnen creëren, welke verandering we zoeken (of is het verandering om de verandering?). En hij stelt de vraag of we echte verandering aandurven die dieper gaat. Hij spreekt de veranderaar aan door te stellen dat de enige verandering die mogelijk is, de verandering is die je als pastor zelf aandurft.

In hoofdstuk 2 'Crossing over' gaat hij verder in op de positie van de kerk in de huidige samenleving en gebruikt hij het bijbelverhaal van Jozua om het bijbelse begrip van ABAR toe te lichten. Het joodse volk is een volk van grensoverstekers. Vanmiddag gaan we hier verder op in.

Hoofdstuk 3 is het meest theologische hoofdstuk. Onder de titel 'Recovering our roots, Gods intent of his church', gaat hij verder in op het wezen van de gemeenschap en haar antwoorden op het initiatief van God. Met behulp van de ervaringen van de gemeente in Efese (Boek Handelingen) komt hij tot een aantal ecclesiale basisvragen: Wie is deze gemeenschap naar Gods bedoelingen? Wat is de kern van deze gemeenschap? Hoe gaat de gemeenschap met elkaar om? Waarom bestaat deze gemeenschap? Op initiatief van God is de gemeenschap geroepen de wereld in te trekken. Niet het leven van de gemeenschap staat daarmee centraal, maar de opdracht, de missie. En zo kan hij tot de insteek komen dat de wereld het werkterrein van God is en dat de traditionele kerken voorbij hun eigen grens, in het grensland actief moeten en kunnen zijn. Door dit theologiseren probeert hij de noodzakelijke verandering theologisch te duiden en voort te stuwten. Kerkverandering is bij hem in eerste instantie theologische verandering, het veranderen van de theologische mindset. Als we dat niet doen, blijven we in het 'come to church' model steken.

In hoofdstuk 4 gaat hij vervolgens in op de positie van de pastores, de verwachtingen die bij hen worden neergelegd en het leiderschap dat nodig is om het grensland te betreden.

In hoofdstuk 5 met als titel 'Herding Cats' (Hoeden van de Katten) steekt hij in op de vraag hoe je de gemeente leidt in de richting van het grensland. Wat is de houding van de leider? Hoe krijg je zicht op de cultuur van de organisatie, de context en het kennen van de ongeschreven codes van de gemeenschap. Het is allemaal nodig wil je echte veranderingen door kunnen voeren.

In het volgende hoofdstuk met als titel 'Missioning the Church' gaat het om het met de gemeenschap verkeren in het grensland. Hij komt tot vier sleutelbegrippen:

1. **Ervaring** van een persoonlijk en collectief geloof en besef gezonden te zijn;
2. **Ontmoeting**: zijn we bereid en open om naar onze omgeving te kijken.
3. **Verbondenheid**. Hierbij gaat het er om dat de gemeenschap zich verbindt met de mensen in de wijk. Nelson stelt dat kerken vaak niet op

de hoogte zijn van de netwerken rondom de kerk en de waarden, zorgen die daar spelen. In een citaat: Om de burens echt te ontmoeten, moeten we hen gaan zien, de verschillen herkennen, hun uniek zijn waarderen, de intrinsieke waarden die ze onderhouden respecteren of we het met hen eens zijn of niet. In de beweging van missionaire werkers wordt dit ook wel de exposure genoemd.

4. **Belichaming** zijn van zout en licht van God; kenmerk van christenen is dat ze in de wereld zijn, maar niet van de wereld. Hoe merken buitenstaanders iets van de bezieling van christenen? Vervolgens maakt hij de sleutelwoorden concreet en geeft hij enkele tips voor gemeenschappen die het grensland intrekken: heb je verbeeldingskracht? Is er bereidheid om verrast te worden? Openheid om te vieren wat echt van belang is? Pragmatische insteek? Kun je je koffer inpakken met het besef dat je niet meer terug zult keren in de oude veilige vertrouwde vorm van kerk zijn die je nu kent. Om die radicaliteit gaat het.

Het slothoofdstuk 7 'Mapping the Journey' is een opsomming van grenslandpraktijken op grond waarvan hij tot kenmerken en criteria van een grenslandkerk aanpak komt. Er staat te veel in het boek om allemaal vandaag te behandelen. We hebben er voor gekozen om rondom het concept Grensland enkele theologische insteken van Nelson uit te werken. Hoe de rest van het boek door gaat werken moeten we na deze dag verder bekijken.

Het begrip Borderland/Grensland

Het sleutelbegrip van Nelsons boek is Grensland. Waaraan moet je denken bij dat begrip? Het is een oproepend, maar ook complex begrip. We hebben in de voorbereidingsgroep heftige gesprekken gehad over wat Nelson bedoelt en of we het een passend beeld vinden. Ik geef aan de hand van vier punten een korte schets.

1. Een illustratie van het begrip Grensland is de 'Cross-over'situatie. Nelson wil de lezer laten ervaren dat de situatie van de kerken die van een cross-over situatie is. Het is geen keus meer, maar een werkelijkheid, die de kerken dwingt zich in te leven, te richten op de wereld waarin we leven. Het vraagt om een zekere

radicaliteit. En het gaat daarbij niet om het zoveelste veranderingsmodel, maar om een antwoord geven op de wezenlijke roeping van mensen en gemeenschappen. Op grond van je geloof kun je niet anders, omdat God de mens vooruit is en al veel langer actief is in de wereld. Wij zijn geroepen hem te volgen en te zien waar hij werkzaam is.

2. Het begrip Grenslandkerk kan gevaarlijk uitpakken. Wie of wat is de grens van wat? Waar ligt de normativiteit? Is de kerk de norm en zijn de mensen buiten de kerk daarvan afwijkend (en dus van een mindere soort?). Als voorbereidingsgroep konden we goed leven met de constatering dat de wereld is in de kerk en de kerk is in de wereld. Veel vrijwilligers en leden nemen door hun ervaring vraagstukken, houdingen en rollen mee. En als je goed kijkt, zie je hoeveel gelovigheid er in de maatschappij te vinden is. Grensland is dat waar we ons elke dag in bevinden. Als we naar ons werk gaan, sportclub, boodschappen doen. De wereld is ons terrein en als we ons afsluiten en ons kerkleven tot norm maken, sluiten we de wereld uit.

3. Nelson stelt dat het worden van 'Grenslandkerk' al begonnen is voordat de gemeenschap het zelf door heeft. Zoals de zin van een lied 'Het is al begonnen, merk je het niet'. In mijn praktijk van het opbouwwerk zie ik een groeiend bewustzijn bij gemeenschappen die zeggen: We zijn klein, maar we willen op een kleine beperkte manier betekenis hebben in onze wijk. Nelson geeft in zijn boek veel voorbeelden van gemeenschappen die in de wijk contacten onderhouden, zichzelf tonen, maatje worden van de wijk. Van de straat worden.

4. Het begrip Grensland verwijst niet alleen naar gedrag, maar vraagt ook om verheldering van haar ecclesiologie. Elke kerk, gemeenschap heeft een impliciete theologie die haar handelen bepaalt. Dit opsporen en bereflecteren is een begin van verandering. Het gaat bij Nelson om de fundamentele paradigmatische 'come to' tegenover 'Go to'.

Gary V. Nelson, Borderland Churches. A congregation's introduction to missional living. ISBN 978 0 827202 38 2

Als we te snel overgaan op oplossingen, missen we de oplossingen van God

Belangrijkste inhoud van de workshop Theologie en ecclesiologie van Nelson op de studiedag Grenslandkerken van 16 september
Jaap van der Meij en Jan van Diepen

We hadden als doel om twee belangrijke elementen uit het boek van Nelson te verdiepen. Het thema van de theologische ‘mindset’ en het begrip ‘crossing over’ dat aan de basis ligt van het idee van grensland kerken. We geven in dit artikel vooral de inhoud weer van wat we in de workshop aan de orde hebben gesteld.

Waar is God te vinden. Werken aan een nieuwe theologische mindset en kerkbeeld

Onbeschreven theologie. Het grondidee van Nelson is dat in deze tijd ons denken over God radicaal vernieuwd moet worden. Dat vraagt er om samen met de gemeenschap te theologiseren. De huidige praktijk van pastores en begeleiders is dat de mensen met wie we werken, allerlei vooronderstellingen hanteren die hun handelen bepalen, maar die niet bereflecteerd worden. Het bestaande paradigma is dat kerk goed functioneert en de organisatie bestaansrecht heeft. De werkelijkheid is dat er een versteningsproces aan de gang is. Daarom is het belangrijk dat er steeds nieuwe mensen met de organisatie mee gaan doen, die de verwonderende vragen kunnen stellen. Kunnen we gemeenteleden helpen om meer greep te krijgen op de bewuste en onbewuste beelden van kerk? We bedachten de volgende oefening.

Waar gebeurt God. Elke deelnemer kreeg een vel met twee kolommen. De opdracht: Neem voor kolom 1 een eigen of vertrouwde gemeente of parochie als uitgangspunt en geef in steekwoorden aan waar zij vinden dat God gebeurt, present is, gevierd wordt. Dat mag heel breed zijn. In de wijk, in de groepen van de gemeente enz. Impliciet of expliciet. En in kolom 2. Waar voor jezelf beleef je God, zie je God gebeuren.

Ecclesiologie Nelson. Nelson gebruikt een aantal noties uit de brief aan de Efeciers. Zo komt hij tot de centrale vraag die kerken nu zouden moeten stellen: Waarom heeft God onze gemeenschap die leeft van het geloof, geplaatst in deze tijd, in deze buurt en in deze context? Wat vraagt hij nu van ons? Door die vraag te beantwoorden wordt God op de meest

verrassende plaatsen gevonden.

Oversteek. Cross-over. Jozua als werkmodel Nelson gebruikt in zijn boek het Bijbelverhaal van hoe Jozua met het volk de oversteek maakt naar het beloofde land als werkmodel om de huidige gemeenschappen te helpen om in het grensland te verkeren.

Amerikaanse context

Om tot de noodzaak van de verandering te komen vindt Nelson het nodig de lezer te laten zien wat het veranderde religieuze landschap van de Noord Amerikaanse kerken is. Als ontwikkelingen voor kerken noemt Nelson de volgende:

- Het leiderschap van priesters en dominees was vroeger onweersproken, terwijl we nu te maken hebben met mondige mensen.
- 16% van de Canadezen noemt zich niet religieus. Onder jongeren is de groep die zich niet religieus noemt 40%.
- Vergelijkbaar met Europa is er wel veel zoeken naar geloof, maar weinig verbondenheid met kerkelijke organisatie.

- Kerken zien hun ledental, hun vrijwilligerscapaciteit en bestuurskracht afnemen.
- De Amerikaanse en Canadese kerken zijn steeds meer een minderheid en daarmee in een missiesituatie terecht gekomen.

Het begrip abar = De Hebreërs als volk van de overstekers

Nelson daagt de lezer uit om stil te staan bij het hier en nu. De term grensland helpt allereerst om onze aandacht op de factor 'ruimte' te richten. Een plaats of zone waar je korter of langer verblijft. Maar ten tweede is de factor tijd ook van groot belang. In de optiek van Nelson bevindt de kerk zich in een periode van overgang, waarvan zij het einde nog niet kan zien. De term 'nog niet' speelt daarom een belangrijke rol. Er zijn even geen snelle oplossingen voor handen. Wat en hoe de kerk in de toekomst zal worden, zal moeten blijken. Het grensland is niet een plaats of tijd waar je zo snel mogelijk doorheen moet. Het is een proces. Langs de weg van het grensland zal God zich openbaren en laten zien wat onze toekomst is. In dit perspectief gebruikt Nelson het begrip 'Abar' (אָבָר). Hij ontleent dit aan het boek Jozua, hoofdstuk 3, waar de Israëlieten door de rivier de Jordaan trekken. De tekst is goed gekozen omdat het volk bang is een nieuwe situatie binnen te gaan. Het werkwoord 'abar' is extra relevant omdat de volksnaam Hebreër (אִבְרָא) daarmee samenhangt. Het Godsvolk is een gemeenschap van grenslandbewoners.

Overtocht over de Jordaan Jozua hoofdstuk 3

1 De volgende ochtend vroeg trok Jozua met het hele volk weg uit Sittim. Ze kwamen tot aan de Jordaan, waar ze drie dagen bleven voor ze overtrokken. 2 Op de derde dag gingen de schrijvers het kamp door 3 om het volk te zeggen: 'Wanneer u de Levitische priesters de ark van het verbond met de HEER, uw God, ziet dragen, dan moet u het kamp opbreken en de ark volgen. 4 Maar blijf op grote afstand, ongeveer tweeduizend el, kom niet dichterbij. Dan kunt u zien welke weg u moet volgen, want u bent hier nooit eerder geweest.' 5 En Jozua zei tegen het volk: 'Reinig u, want morgen zal de HEER in uw midden wonderen verrichten.' 6 De volgende dag gaf hij de priesters de opdracht: 'Ga met de ark van het verbond voor het volk uit.' De priesters namen toen de ark van het verbond op en gingen voor het volk uit,

7 en de HEER zei tegen Jozua: 'Vandaag zal ik ervoor zorgen dat je bij alle Israëlieten hoog in aanzien komt te staan, zodat ze weten dat ik je zal bijstaan, zoals ik Mozes heb bijgestaan. 8 Zeg tegen de priesters die de ark van het verbond dragen dat ze, zodra ze bij de oever van de Jordaan zijn gekomen, in het water moeten blijven staan.' 9 Jozua riep toen het volk bij elkaar en zei: 'Luister naar de woorden van de HEER, uw God.' En hij vervolgde: 10 'U zult merken dat de levende God in uw midden is en beseffen dat hij het is die de Kanaänieten en de Hethieten, de Chivwieten en de Perizzieten, de Girgasiëten, de Amorieten en de Jebusieten voor u op de vlucht zal jagen. 11 De ark van het verbond met de Heer van de hele aarde gaat immers voor u uit de Jordaan in. 12 Kies nu twaalf mannen, één uit elke stam van Israël. 13 Op het moment dat de priesters die de ark van de HEER dragen, de Heer van de hele aarde, de Jordaan in gaan, zal de stroom tot stilstand komen en zal het water oprijzen als een dam.'

Simpele oplossingen werken niet. De 'cross-oversituatie' vraagt om een diepe en radicale insteek.

De 'cross-oversituatie' wordt door Nelson als tussen-de-tijd situatie beschreven. Het ene is afgelopen, het nieuwe moet zich nog ontwikkelen. Nelson wijst op een aantal valkuilen:

- Durven kerken buiten hun veilige terrein te gaan of verzetten ze zich en houden ze zich vast aan bestaande manieren van werken.
- De cross-oversituatie is een fase van niet onmiddellijk handelen of oordelen. Maar het uithouden van deze situatie is moeilijk. We voelen ons ongemakkelijk met de dubbelheid en onzekerheid die deze tijd biedt en hebben de neiging om snel terug te grijpen naar bekende oplossingen en modellen. Nelson stelt echter: Als we te snel overgaan op oplossingen, missen we de oplossingen van God.
- Het thema is niet aanpassing, maar het in de ogen zien van de veranderende mogelijkheden en het beslissen hoe hier mee om te gaan. De reflectie die nu nodig is, is niet de tijd van simpel managen van de problemen, maar ruimte te geven aan God die helpt bij het herordenen van de vragen en uitdagingen. Het is de tijd voor God om de dingen nieuw te maken.

- Veel zogenaamde veranderingen zijn een voortzetting van het bekende 'come to' model van kerkleven. Door Nelson wordt dit model een Constantijns model genoemd, dat functioneerde in een tijd dat de christelijke kerk een dominante rol had in de maatschappij. Als mensen naar de kerk komen, ontvangen ze diensten. Evangeliseren is de manier om de organisatie aantrekkelijk te presenteren, om mensen betrokken te maken bij de kerk. Maar ook deze werkwijze blijft binnen het frame van een 'come to' opvatting van kerk. Verandering en vernieuwing komt niet door nieuwe programma's, structuren of creatieve strategieën. Het gaat om een herkaderen van uitgangspunten, houdingen, aannames. De noodzakelijke nieuwe benadering is die van een 'u komt naar ons' naar een 'we komen naar u' aanpak.

- Effectieve kerken van nu zijn die kerken die manieren hebben gevonden om contact te leggen met "grenslandmensen" en hun netwerken in de omgeving van de kerk. Nelson stelt: 'De enige hoop voor fundamenteel doelgerichte inzet voor de bewoners van het 'grensgebied' is de verschijning van een zichtbare en trouwe kerk in het leven van de gemeenschappen en buurten'. (p. 37)

Fasen van de grensoversteek

Centraal is het beeld dat God in het midden van zijn volk aanwezig is: de ark van het verbond neemt plaats in het midden van de rivier. Door Gods initiatief wordt de oversteek mogelijk. Nelson verbreedt dit. God is al in de wereld werkzaam voordat mensen hem navolgen. Maar Nelson vergroot het 'abar uit. Het wordt zijn beeld voor een lange tijd van overgang. In die crisisperiode zal God laten zien wat de nieuwe gestalte van zijn volk en van zijn aanwezigheid is. Wij moeten die onzekerheid uithouden. En wij moeten openstaan voor de verrassing die God voor ons in petto heeft. Nelson werkt de oversteek in drie stappen uit.

1. Besef van de situatie. Cross-oversituatie

Veel kerkgemeenschappen proberen het bestaande vast te houden. Ook al nemen de aantallen af, men probeert de afkalving te verhullen. Andere gemeenschappen zien de veranderingen en acteren daar op.

2. Angst om voorbij de eigen veiligheid te gaan

Eerst iets over die angst. Weerstand tegen verandering is een menselijke eigenschap. Vooral wanneer mensen geen controle hebben over die verandering. De veranderde positie van de kerk in de samenleving is iets waar klassieke parochies en gemeenten niet goed raad mee weten. Nelson neemt deze angst heel serieus, zonder ervoor te capituleren.

Eerst maakt hij inzichtelijk waarom die angst zo groot is. In de westerse wereld waren christenen gewend een dominante factor in de maatschappij te zijn. Het kerkgebouw stond in het midden van de stad of het dorp. En de mensen kwamen naar de kerk toe. In de nieuwe situatie is de kerk een minderheid aan de marge van de samenleving. De kerkleden zouden hun eigen veilige groep moeten verlaten om naar de wijkraad, school, werkgroep toe te gaan om te luisteren en vragen te stellen. Er wordt veel gepraat over problemen, maar er worden geen stappen gezet. We worden tegengehouden door angst en de oude denkpatronen waarin de mensen naar de kerk kwamen. Deze tegenstelling tussen oude en nieuwe werkwijze - tussen 'come' en 'go' - is heel wezenlijk.

Ogenschijnlijk moderne vormen behelzen vaak nog het oude model: jullie komen naar de kerk.

3. Ontdekkingen onderweg

De cross-over is al begonnen. Lang voordat gemeenschappen een 'grenslandprogramma' schrijven zijn er al veranderingen zichtbaar. Nelson geeft een checklist met vier kenmerken:

- Het begint met een nieuwe houding van openheid in de manier waarop ze Gods ideeën opnemen.
- Het is zichtbaar in de creatieve manier waarop nieuwe ideeën de ruimte krijgen zich te ontwikkelen. Het zit in het zinnetje 'waarom niet'.
- Grenslandkerken denken na over hoe de gemeenschap er kan zijn voor anderen.
- Grenslandkerken kennen hun burens, de politici en bedrijven in de buurt. Ze doen mee aan activiteiten in de wijk en worden herkend door organisaties in de wijk. Het sociale netwerk van de gemeente (groepen en activiteiten waar kerkleden in participeren) of parochie wordt bewust gebruikt om kennis te krijgen over de wijk of het dorp.

Instrumenten voor kerkopbouw

Een bespreking van drie recente instrumenten voor kerkopbouw
Willem Putman

De redactie van de Nieuwsbrief heeft mij gevraagd drie recente instrumenten voor kerkopbouw te bespreken met als vraag: Welke bijdrage kunnen deze instrumenten leveren aan het opbouwwerk van pastores? De drie instrumenten die ik bespreek zijn: de parochiemonitor (de Jonge en Jonker), de gezonde gemeente map (Unie Baptisten Gemeente in Nederland) en 30 kansrijke modellen voor de missionaire gemeente (PKN). In deze bijdrage stel ik eerst de verschillende instrumenten voor ¹. Daarna sta ik stil bij de overeenkomsten en verschillen. Mijn bijdrage besluit ik met een aantal evaluatieve opmerkingen.

1. Instrumenten

1.1. De parochiemonitor.

De parochiemonitor ² is een instrument dat zegt zich voornamelijk te baseren op empirische gegevens. Dat is een bewuste keuze van de auteurs. Zij zijn van mening dat de kerk het in haar opbouwwerk al te lang moet stellen zonder een instrument dat de feitelijke stand van zaken meet en dat van daaruit de parochie kan helpen zichzelf op een realistische en haalbare manier te vernieuwen. Ook zet men zich met het ontwerpen van dit instrument af tegen de agogische-communicatieve methode die het opbouwwerk volgens de schrijvers domineert. De auteurs zijn van mening dat de voorwaarden om deze methode toe te passen lang niet altijd in parochies aanwezig zijn. Niet alleen sluit deze methode niet altijd aan bij het eigen organisatorische karakter van parochies, het vraagt ook veel van de agogisch-communicatieve vaardigheden van de begeleider. Bovendien blijkt het vaak uiterst moeilijk tot overeenstemming te komen over de koers die men zal gaan varen en, wanneer dit al lukt, leidt dit maar al te vaak tot abstracte antwoorden.

De parochiemonitor

De samenstellers van de parochiemonitor gaan er vanuit dat het vaak niet ontbreekt aan visioenen, wel aan de mogelijkheid die visioenen concreet handen en voeten te geven. Daartoe moeten die visioenen niet van buitenaf worden aangedragen. Zij zijn al in het functioneren van de gemeenschap aanwezig, en moeten opgedolven, bewustgemaakt worden. Op die manier kan een gemeenschap er op een realistische manier mee omgaan.

De parochiemonitor presenteert zichzelf als: "Beleidsinstrument voor het opnemen van de feitelijke stand van zaken van een parochie, met het oog op de keuze van een passend profiel of parochiemodel." Deze omschrijving is accuraat. De parochiemonitor wil een instrument zijn voor *beleidsmakers*: de pastores en de besturen. De monitor bedoelt de beleidsmakers te helpen zich, op grond van empirisch gefundeerde benadering, een beeld te vormen van de stand van zaken van hun parochie. Je kunt de monitor in die zin ook omschrijven als een diagnose-instrument. Maar, zo waarschuwen de samenstellers, de monitor is geen instrument om precies de uitgangssituatie van de parochie te bepalen. Hij wil vooral de ontwikkelingsrichting van een parochie aangeven: "we gaan nu het onvolledige of eenzijdige beeld dat we onvermijdelijk in onze dagelijkse conversatie over de parochie hanteren, completeren tot een beeld waarin geen belangrijke *ontwikkelingskenmerken* worden vergeten."³ De monitor wil de parochie op het spoor zetten van haar eigen realistische ontwikkelingsmogelijkheid.

Het instrument, *een vragenlijst*, is gebaseerd op een vijftal parochiemodellen die men voor de huidige tijd relevant acht omdat men de meeste parochies binnen deze modellen meent onder te kunnen brengen. De vijf 'empirische'⁴ modellen die men onderscheidt zijn: *Het klassieke model, het liturgische model, het plurale model, het missionair-diaconale model, het evangelicaal (evangelisch / pentecostaal / charismatisch model)*. Ik geef de korte karakterisering weer van de verschillende modellen.

Het Klassieke model

De parochie van dit model staat zichtbaar in de traditie van de Katholieke Kerk en oriënteert zich in theologie, beleid en organisatie aan het instituut. Centraal staan sacramenten en woordverkondiging, terwijl onder de meelevende parochianen sterk de nadruk wordt gelegd op gemeenschapszin.⁵ Dit model noemen de samenstellers het klassieke model of grondmodel. Andere modellen zijn uitgekristalliseerde afleidingen van dit model.⁶

Het liturgische model

Parochies van het liturgische model worden gekenmerkt door de grote nadruk die zij leggen op de kwaliteit van de vieringen. Daarbij wordt liturgische vernieuwing niet geschuwd, als deze maar theologisch kan worden onderbouwd. Parochieleden zetten zich hiervoor gezamenlijk in, onder deskundige (bege-)leiding van voorgangers(s).⁷

Het plurale model

Parochies van het plurale model zijn veelkleurige gemeenschappen, waarin verscheidenheid (pluraliteit) in geloven en leven van parochieleden gezien wordt als een positieve conditie, die dialoog en geloofsverdieping bevordert. Want de parochie is allereerst zoekgemeenschap, met als leidraad de Heilige Schrift.⁸

Het missionair-diaconaal model

Parochies van het missionair-diaconaal model voelen zich uitgedaagd door de sociale en zingevingsproblemen in de directe maatschappelijke context. De parochie wil kerk voor anderen zijn, profetisch, helpend, stemversterkend, missionair. Zij kent ook een naar binnen gekeerde dimensie: de pastorale zorg voor de minder actieve en mobiele groep van vanouds meelevende leden.⁹

Het evangelicaal (evangelisch / pentecostaal / charismatisch) model

Kenmerkend zijn de nadruk op een persoonlijke keuze voor Christus als leidsman en verlosser en het onderhouden van een persoonlijke relatie met hem. Er wordt een groot beroep gedaan op gaven van de leden (het leiderschap is ook charismatisch) en er wordt veel gewerkt met kleine groepen als middel in de geloofs- en gemeenteopbouw. Evangelisatie naar buiten krijgt veel aandacht.

Bij de pentecostale varianten is er tegelijk een sterk apocalyptische oriëntatie.¹⁰

Elk van deze modellen wordt getypeerd aan de hand van vijf lagen of dimensies: de sociaal-morfologische kenmerken, de structuurkenmerken van de parochie, groepsverband en saamhorigheidsgevoel (de vormkenmerken). Godsdienstigheid van de parochie en parochiebeeld (de inhoudelijke kenmerken). De vragenlijst zelf is zodanig geconstrueerd dat zij na het invullen aangeeft, in de richting van welk model de ontwikkeling van de parochie gezocht moet worden. De veronderstelling is dat de ontwikkelingsrichting die men op deze wijze vindt, aansluit bij de idealen en wensen die al in de parochie leven. De parochie ontdekt zo wie zij deels al is en naar welk model men al onderweg is. De gedachte is dat dit effectiever en realistischer is dan wanneer men de parochie een abstract en extern ideaal voorhoudt, dat wellicht haaks staat op de eigen ontwikkelingsdynamiek en dat daarom bij het inzetten van de verandering ook op veel meer weerstand kan rekenen.

De vijf bovengenoemde parochiemodellen (H.2) worden telkens aan de hand van de vijf kenmerken beschreven. Vervolgens presenteert men in hoofdstuk 3 het instrument zelf. Waar dat nodig is, wordt uitgelegd wat men met een bepaalde vraag bedoelt of waar en hoe men in de eigen parochie aan de bestaande informatie kan komen. Hoofdstuk 4 geeft instructies over de verwerking van de resultaten en geeft daarbij ook telkens een empirische verantwoording. In hoofdstuk 5 vinden wij aanwijzingen hoe wij met de resultaten naar de parochie om moeten gaan. Men formuleert zeven uitgangspunten waarmee men als begeleiders rekening dient te houden bij de presentatie aan de parochie. Onderwerpen die men daarnaast nog bespreekt zijn: de presentatie van het model in de parochie en het uitzetten van veranderingspaden. Hier komen dan toch weer de agogisch-communicatieve vaardigheden van de begeleiders om de hoek kijken.

Samenvattend: de parochie-monitor is een instrument waarmee pastores en bestuurders aan de hand van een vragenlijst kunnen onderzoeken welk van de vijf parochiemodellen het beste aansluit bij de feitelijke en gewenste situatie van de parochie. Beleidsmakers vullen de monitor in en werken

de resultaten uit om die vervolgens aan de parochie te presenteren waarna men met elkaar gaat plannen welke veranderingen noodzakelijk zijn om het gewenste model verder uit te bouwen.

1.2. Dertig kansrijke modellen voor een missionaire gemeente.

De map '30 kansrijke modellen voor de missionaire gemeente'¹¹ is ontwikkeld door de PKN. De titel zegt het al: men wil inzetten op de 'missionaire gemeente'. De map begint met drie momenten van bezinning: Allereerst stelt men zich de vraag: 'Waarom missionair?' Daarna biedt men een gebed aan tot de Geest. En kort stelt men nog een onderliggend thema aan de orde: het draait in de kerkgemeenschap om relaties.

De PKN wil de nadruk leggen op de missionaire gemeente, maar omdat dat woord gemakkelijk misverstanden en weerstanden oproept (bevoogdend, opdringerig, betweterig), gaat men eerst kort in op wat men met missionair bedoelt. Missie staat voor gezonden zijn in de wereld. De kerk is geen gesloten gemeenschap, maar is naar buiten gericht en heeft in woord en daad een boodschap in en aan de wereld. Missionair gaat niet over allerlei activiteiten, maar staat allereerst voor een houding. Een gunnende houding, gericht op gasten. Zou het evangelie ook voor anderen een nieuwe levensoriëntatie kunnen bieden? Missie wordt omschreven als: "...het aanmoedigen van communicatie waarin het evangelie een kans krijgt gehoord en verstaan te worden als nieuwe levensoriëntatie." Vanuit de opdracht missionair, dat wil zeggen getuige te zijn, komt de vraag aan de orde: maar hoe doen wij dat? De modellen in de map bieden het materiaal om die vraag concreet in te vullen. Rond het thema missie en relatie biedt de map ook enkele vragen aan waarmee men de thematiek in de gemeente kan introduceren. Dit maakt ook van meet af aan duidelijk dat de map niet uitsluitend bedoeld is voor pastores en besturen, maar bedoeld is om er als 'gemeente' mee te werken.

Vier vragen biedt men aan om de gemeente te helpen bij het maken van een keuze uit de dertig modellen. *Wat doen we al, waar ligt onze kracht? Hoe ziet onze omgeving eruit? Wat is onze blinde vlek? Wat doen anderen?* Aan de hand van een fictief voorbeeld laat men

vervolgens zien welke resultaten dit op kan leveren. Meestal zal dit proces niet één enkel model opleveren, maar zal blijken dat men als gemeente uit meerdere modellen een keuze kan maken. Voordat men de modellen presenteert, geeft men nog een aantal tips. De belangrijkste is het samenstellen van een 'eigen missionair projectteam' dat er voor moet zorgen dat het proces op gang komt en dat verder als taak heeft de voortgang van het proces te bewaken. Men geeft tips hoe te komen tot een missionair projectteam. Tenslotte: duidelijk is dat de modellen die men aanbiedt niet pasklaar zijn. Elke gemeente die op deze wijze aan de slag wil, staat voor de taak een model aan te passen aan de eigen situatie en mogelijkheden.

Dertig kansrijke modellen voor een missionaire gemeente

De introductie die men aanbiedt is kort en helder. Het grootste deel van de map bestaat dan ook uit de presentatie van de 30 modellen. Alle modellen heeft men voorzien van een programmatische naam bijvoorbeeld: *De gastvrije gemeente, de bezielende gemeente, de gemeente van buurtonderzoek, de lerende gemeente etc..*

De namen worden voorzien van een kort motto: *De kerk als herberg, Verdieping straalt uit, Eerst luisteren dan aanbieden, Aansprekend aanbod voor buitenstaanders.* Vervolgens voorziet men elk model van een korte omschrijving bijvoorbeeld: "Gastvrij: het is een basisbegrip voor de missionaire gemeente. Missionair willen zijn, betekent werken aan de gastvrijheid. Daarom is dit het eerste model van de map. In hoeverre is uw gemeente gastvrij? (model 1)." Of: "Veel kerkenraden klagen erover dat hun agenda vol is, dat er veel geregeld moet worden, maar dat ze aan wezenlijke gesprekken nauwelijks toekomen. Maar een gemeente die missionair wil zijn, uitstraling wil hebben, moet bij zichzelf beginnen (model 2)." Dan volgt er een tekst waarin men het model verder introduceert en typeert. Tenslotte biedt men steeds concrete mogelijkheden en tips aan waarmee een gemeente eventueel direct aan de slag kan. Men eindigt steeds met aanwijzingen voor een mogelijke werkwijze van de kerkenraad. Model 31 draagt als titel: Nu wij. Het zijn werkbladen die men thuis kan invullen en die men daarna in de kerkenraad, werkgroep of commissie kan

bespreken. Bijgesloten in de map is ook een DVD. Daarin bespreken wetenschappers, ouderlingen, een dominee en leden uit een gemeente de problemen en uitdagingen voor de kerk in deze tijd. De DVD kan men gebruiken om de thematiek van de missionaire kerk in de gemeente aan de orde te stellen.

Samenvattend: de map 30 kansrijke modellen voor een missionaire gemeente biedt aan gemeenten een werkwijze om zelf met elkaar op zoek te gaan naar dat missionaire model waarin men zich als gemeente het best herkent. De modellen zijn niet pasklaar en vragen van de gemeente zelf te onderzoeken hoe zij het model in hun situatie en met hun mogelijkheden verder kunnen realiseren. Naast de modellen biedt de map materiaal en tips aan die men bij de uitvoering van het proces kan hanteren.

1.3. De gezonde gemeente map.

De gezonde gemeente map is afkomstig van de Unie van Baptisten Gemeenten in Nederland. De map is mede gebaseerd op het boek van de Anglicaan Robert Warren.¹² Deze ontwikkelde de ‘gezonde gemeentescan’ als antwoord op de vraag hoe het komt dat sommige gemeenten groeien, terwijl anderen juist krimpen. Hij ontdekte dat gemeenten met diverse profielen, zelfs wanneer zij daar niet bewust mee bezig waren, konden groeien. Door deze gemeenten met elkaar te vergelijken ontdekte hij: ”... *een aantal specifieke gemeenschappelijke kenmerken die wel bepalend zijn voor de groei en de gezondheid van de gemeente.*”¹³ Van belang is op te merken dat Warren niet verschillende profielen presenteert, maar *kenmerken van een*

gezonde gemeente. Hij acht die kenmerken, als het gaat om de gezondheid en vitaliteit van een gemeente of parochie, van groter belang dan hun specifieke profiel. Warren ontdekte dat 7 kenmerken voor een gezonde gemeente van belang zijn: (1) bezield door geloof, (2) een naar buiten gerichte blik, (3) op zoek naar wat God wil, (4) de kosten van groei en verandering onder ogen zien, (5) leven als een echte gemeenschap, (6) ruimte maken voor iedereen, (7) een paar dingen doen en deze goed doen.

De gezonde gemeente map

De ‘gezonde gemeente map’ bouwt voort op de ‘gezonde gemeentescan’ en is een map met materiaal waarmee een begeleider van een gemeente, *nadat een gezonde gemeentescan is doorgevoerd*, de gemeente kan ondersteunen bij de uitbouw van die kenmerken waarin zij zich nog verder wil ontwikkelen. Het materiaal in deze map is gebaseerd op tenminste twintig gemeentescans die werden uitgevoerd. *Het instrument zelf, de gezonde gemeentescan, wordt in deze map niet besproken!* Zonder inzicht in deze gemeentescan hangt het materiaal van de map in de lucht, vandaar dat ik eerst een globaal overzicht geef van dit instrument voordat ik verder inga op het materiaal dat in de map wordt aangeboden.

Het boek van Warren geeft een uitvoerige documentatie over de achtergronden en de uitvoering van de gezonde gemeentescan. Ik beperk me hier tot een paar hoofdlijnen zodat u zich een beeld van deze benadering kunt vormen¹⁴.

Van gemeentescan tot gemeenteprofiel

Stap 1 Introductie van de zeven kenmerken. <i>Bij ieder kenmerk geven de deelnemers hun gemeente een score.</i>	Stap 2 De gemeente scannen en een profiel maken. <i>De individuele scores worden op een flip-over verzameld.</i>	Stap 3 Nadenken over het gemeente profiel. <i>Wat vertelt het profiel ons over de sterke en zwakke punten in het gemeentelven?</i>	Stap 4 Waarom moet worden gewerkt? <i>Waar moeten we, in het licht van gesprek bij stap 3, onze aandacht op richten?</i>	Stap 5 Plannen maken voor actie. (eerste fase) <i>Vaststellen van de mogelijkheden en beginnen met de besluitvorming over actieplan.</i>
---	--	--	--	---

Stappen zetten (implementatie)

<p>Plannen maken voor actie (vervolg) Vaststellen <i>Wat er moet worden gedaan.</i> <i>Door wie.</i> <i>Met welke middelen.</i> <i>In welk tijdschema.</i> <i>Wie verantwoordelijkheid aflegt aan wie.</i> <i>Wie het proces bewaakt.</i></p>	<p>Uitvoeren wat is uitgesproken <i>Actie ondernemen, zoals gezamenlijk is besloten.</i></p>	<p>Procesbewaking <i>Door wie actief bij het 'project' betrokken zijn en door het besluitvormend orgaan.</i></p>	<p>Verdere uitwerking Onder andere door <i>Plannen in het licht van opgedane ervaringen bijstellen.</i> <i>Andere plannen ontwerpen als nieuwe ontwikkelingen daartoe noodzakelijk.</i> <i>Op weg te gaan naar het volgende dat in de gemeente moet worden aangepakt.</i></p>
---	--	--	---

Deze fasering is op zichzelf niet vernieuwend of anders. Het zou een fasering van begeleidingsprocessen in het algemeen kunnen zijn. Wat anders is, is dat uitgegaan wordt van de *zeven kenmerken*. Het boek van Warren beschrijft hoe hij aan de zeven kenmerken komt, documenteert uitvoerig de uitvoering van de gemeentescan en biedt werkwijzen en materiaal waarmee men in de verschillende fasen van het proces aan de slag kan gaan. De gezonde gemeente map is bedoeld voor gemeenten of ook parochies die zelf al een scan hebben uitgevoerd en biedt hen in de map verschillende werkwijzen aan, waarmee zij zelf aan die kenmerken kunnen werken waarin zij nog verder willen groeien. Als voorbeeld geef ik hier weer hoe de map omgaat met het eerste kenmerk: *bezield door geloof*.

Allereerst introduceert de map het thema 'bezield door geloof'. Wat verstaan wij onder de term: bezield door geloof? Men stelt een aantal vragen om de thematiek te concretiseren en gemeenteleden er zich van bewust te laten worden wat en hoe zij zelf en als gemeente aan deze thematiek een bijdrage kunnen leveren: *Hoe helpen wij mensen om Gods liefde te ervaren? Waar komt onze motivatie en energie vandaan? Hoe kan de bijbel een spiegel voor ons dagelijks leven zijn? Hoe helpen wij mensen te groeien in geloof en dat met anderen te delen? Wat is de rol van gebed in de gemeente?* Tot slot biedt men steeds een aantal bijpassende Bijbelteksten aan om over na te denken. Vervolgens biedt men een aantal concrete vormen aan waarmee de gemeente aan de thematiek kan werken. In het kader van bezield door geloof zijn dat: de alpha-cursus, Renovare - eenheid en verscheidenheid, leven uit de bron - via geloofsopbouw naar

gemeenteopbouw, Gebedsestafette, Toerusting - gebedscursus. Telkens wordt uitgelegd voor wie het bedoeld is, wat het is en geeft men concrete tips hoe er mee aan de slag te gaan. Afgesloten wordt het onderdeel steeds met een uitvoerig literatuuroverzicht en een overzicht van relevante websites.

Samenvattend: De gezonde gemeente map biedt aan gemeenten die de gezonde gemeentescan hebben uitgevoerd of willen gaan uitvoeren ondersteunend materiaal waarmee zij kunnen werken aan die kenmerken die zij zelf nog verder willen ontwikkelen. De gezonde gemeente map veronderstelt dat men eerst een gemeentescan uitvoert. Pastores en/of externe begeleiders kunnen de gezonde gemeentescan en het materiaal uit de map gebruiken en de gemeente actief bij het proces betrekken. De communicatief-agogische dimensie neemt men van meet af aan in deze benadering mee.

2. Evaluatie

In de ondertitel omschrijft men de parochie-monitor als een 'beleidsinstrument'. Het is een instrument dat in eerste instantie door en onder de beleidsmakers zelf wordt gehanteerd en dat er vervolgens om vraagt doorvertaald te worden naar de parochie. De twee andere instrumenten veronderstellen dat de parochie of gemeente zelf van meet af aan bij het proces betrokken wordt. Waarbij ik aantekenen dat de 'gezonde gemeente map' niet het eigenlijke instrument aanlevert, maar veeleer het materiaal waarmee men aan de slag kan wanneer men het eigenlijke instrument, de gezonde gemeentescan, heeft uitgevoerd.

Anders dan de parochie-monitor en de 30 kansrijke modellen baseert de gezonde gemeente map zich niet op modellen of profielen. Men is juist van mening dat profielen er niet echt toe doen. Men gaat er in deze benadering van uit dat een gezonde gemeente steeds hoog scoort op de 7 centrale kenmerken. Men probeert met dit instrument de gemeente te helpen haar dynamische proces in beeld te brengen zodat zij zelf kan bepalen hoe het staat met deze 7 kenmerken en op welk van de 7 kenmerken verbeteringen gewenst zijn.

De parochie-monitor en de 30 kansrijke modellen voor een missionaire gemeente baseren zich op modellen van parochies / gemeenten, maar doen dat op een eigen wijze. Zo baseert de parochie-monitor zich op slechts vijf modellen, omdat men er van uitgaat dat men de meeste parochies in die modellen kan onderbrengen.

De PKN map biedt dertig modellen aan waaruit gemeentes kunnen kiezen. Wat deze laatste betreft kan men de vraag stellen of men steeds terecht spreekt over *modellen*. Kan men de 'gastvrije gemeente' nog als een model zien (in de zin van: overkoepelend, karakteristiek en in die zin bepalend voor de identiteit van de gemeente en haar activiteiten); veel van de andere 'modellen' wekken de indruk niet zo zeer modellen te zijn als wel activiteiten. Zo noemt de map 'de gluren-bij-de-buren-gemeente'. Als motto geeft men: "*Kennismaken met anderen is verfrissend*". Vervolgens geeft men een korte typering: "*Wat doen anderen? Het is een van de vier vragen die aan het begin van deze map wordt gesteld. U bent niet de enige kerkelijke gemeente in uw omgeving. Nederland kent een rijk palet aan denominaties. Kent u de kerken in uw omgeving? Wat doen ze zoal? Wat valt er te zien en te leren?*"¹⁵

Een ander voorbeeld: De gemeente aan de maaltijd. Motto: "*Gesprekken worden zomaar geloofsgesprekken*". Men geeft dan de volgende typering: "*De maaltijd is vanouds de plek waar gastvrijheid, ontmoeting en gesprek centraal staan. Samen eten is intiem en ontspannen. De laatste jaren is de maaltijd 'herontdekt' in de kerk. In veel gemeenten wordt meer en meer samen gegeten, voorafgaand aan een thema- of cursusavond, of als*

plaats van ontmoeting. Kunnen mensen van buiten de kerk bij u aanschuiven?"¹⁶

Wanneer men in dit verband over 'modellen' spreekt dan verwacht men dat deze verwijzen naar een aantal kenmerken die karakteristiek zijn voor een bepaald type gemeenschap en die daarom als zodanig ook typerend zijn voor de inrichting en uitvoering van de kernactiviteiten van een gemeenschap. Geldt dat voor de bovengenoemde 'modellen'? Dat men hier over modellen spreekt, zet mij als lezer op het verkeerde been. Zou het niet juist zijn in dit verband over activiteiten te spreken? Die activiteiten kunnen, wanneer een gemeente er voor kiest, een vitaliserende werking hebben. Maar kunnen zij gelden als zelfstandige modellen waarmee men een gemeenschap en haar activiteiten kan typeren? Is de weg die men hier inslaat ook niet in tegenspraak met de eigen uitgangspunten? In de inleiding zegt men immers dat het in de missionaire gemeente in eerste instantie niet om de activiteiten gaat maar om de houding, terwijl de map vervolgens voornamelijk activiteiten in de aanbieding heeft.

De parochie-monitor heeft als voordeel dat men een beperkt aantal modellen aanbiedt. De modellen zijn daardoor uiteraard formeler en abstracter. Dat laat de mogelijkheid open het model als parochie zelf concreter in te vullen. Door tot een meer objectieve visie op de situatie van de eigen parochie of gemeente te komen, kan het instrument pastores/besturen helpen los te komen van al te subjectieve interpretaties. Omdat men poogt de feitelijke stand van zaken in beeld te brengen, kan dit helpen beter aan te sluiten bij de eigen ontwikkelingsmogelijkheden van de eigen parochie of gemeente.

Anderzijds is het instrument minder empirisch dan men pretendeert. Er zijn nogal wat vragen waarin het niet om de feiten gaat, maar waarin in feite de interpretatie of inschatting van de invuller gevraagd wordt en die is per definitie subjectief. Dat lang niet alle vragen eenduidig zijn, heeft men onderkend, getuige de vaak uitgebreide toelichting bij sommige vragen. Empirisch betekent hier kennelijk dat men een instrument heeft ontwikkeld op basis van onderzoek door anderen en waarin men om een aantal empirische gegevens vraagt die in de administratie van een parochie zijn terug te

vinden. Daarnaast zijn er allerlei vragen waarbij de monitor zelf ook opmerkt, dat er van de invullers een schatting wordt gevraagd. Het is in eerste instantie een instrument waarmee de pastores en besturen zelf zich een indruk kunnen vormen van de situatie in hun parochie. Het is dus geen instrument waarmee onder alle betrokken parochianen een empirisch onderzoek wordt gedaan en dat zo een representatief beeld van de situatie oplevert.

Het werken met een vragenlijst zoals die van de parochiemonitor vraagt de nodige handigheid en deskundigheid van de invullers. Het zal beter werken wanneer je als pastor of als begeleider affiniteit hebt met een dergelijke benadering. Ingewikkelder wordt het wanneer je de verschillende uitkomsten met elkaar moet vergelijken om zo tot een uitkomst te komen. Het vraagt toch een behoorlijke vertrouwdheid met dit type benadering. Daar komt bij dat men dit kennelijk eerst in de kleine kring doet van degenen die het instrument hebben ingevuld (pastores, bestuurders). Vervolgens staat men dan voor de opgave dit aan de gemeenschap te communiceren. Ook dat vraagt ervaring, handigheid en vaardigheid. Het is, mijns inziens, een handicap dat de gemeenschap zelf het hieraan voorafgaande proces niet meemaakt. De weerstanden tegen verandering die men zegt te willen omzeilen, worden die zo niet alsnog op geroepen? De suggestie die de methode wekt een alternatief te zijn voor een agogisch-communicatieve benadering, is dan ook niet terecht. Het eigenlijke werk begint pas wanneer de resultaten verzameld zijn en men er in de eigen parochie mee aan de slag moet.

De 30 kansrijke modellen voor een missionaire gemeente biedt ook een instrument waarbij men de gemeenschap als geheel of in onderdelen bij het ontwikkelingsproces kan betrekken. Men start bij het kiezen van een theologisch-normatief uitgangspunt: de missionaire gemeente. Wat men daarmee bedoelt, formuleert men op een open manier. Uit de modellen die volgen, blijkt dat het missionaire model over de 'randvoorwaarden' gaat en dat men daarbinnen alle ruimte heeft dit model naar eigen inzicht en mogelijkheden in te vullen. Het instrument dat men aanbiedt om het proces op gang te brengen is relatief eenvoudig. Dat heeft voordelen: een begeleider

heeft minder tijd nodig het instrument zelf te leren kennen.

De inleiding hierover is kort en zou eigenlijk meer aandacht verdienen, want het gaat hier om een principiële keuze voor de gemeenschap: "Willen wij een missionaire gemeenschap worden? Wat verstaan wij daar dan onder? En wat betekent dat voor ons?" Een dergelijk proces op gang brengen, dat vraagt het nodige. Wanneer men daarop meer het accent zou leggen, dan zou de stap naar de 30 modellen ook logischer worden. Dat zijn dan geen 30 duidelijk van elkaar te onderscheiden modellen, maar een dertigtal activiteiten die een gemeente kan ontplooiën om aan haar missionaire opdracht gestalte te geven. Blijft staan dat men ook hier de agogisch-communicatieve vaardigheden moet hebben om een proces op gang te brengen en te begeleiden en dat men over de vaardigheid moet beschikken een veelheid van gegevens op een goede manier aan de gemeenschap te presenteren.

Wie de gezonde gemeentescan toepast, focust niet op verschillende modellen, maar op het dynamische proces binnen de gemeente zelf. Voordeel van deze methode is dat men de gemeente of parochie van meet af aan bij het proces betreft. Begeleiders, leiders en gemeenschap stappen dus op het zelfde moment in. De scan helpt de gemeente of parochie vast te stellen welke processen zij nog kan versterken. Omdat men zich niet vastlegt op bepaalde modellen, biedt dit de gemeenschap de ruimte de eigen visie verder te ontplooiën. Men hoeft, om een gezonde gemeente of parochie te worden, niet per se naar een ander - lees: beter - model door te groeien.

De gezonde gemeente map laat vervolgens zien dat er allerlei middelen zijn om aan de 7 kenmerken te werken. Middelen die men met enige creativiteit gemakkelijk aan het karakter van de eigen omstandigheden kan aanpassen. Maar ook hier geldt dat ondanks uitvoerige instructies het zeker enige ervaring en handigheid vereist de scan uit te voeren. Een veelheid van resultaten op een duidelijke manier presenteren vraagt ervaring. De gezonde gemeente map zelf biedt veel aanknopingspunten als gemeente zelf aan bepaalde processen verder te werken.

Valt er nog iets te zeggen over de ecclesiologische bedding van de drie instrumenten? De parochiemonitor, de naam zegt het in feite al, is duidelijk bedoeld voor de rooms-katholieke kerk. Dat blijkt ook uit de modellen die men kiest, met het klassieke model als grondmodel, en voor het instrument dat men ontwikkelt. De andere modellen ziet men dan ook niet als los staande modellen maar als doorontwikkelingen van het grondmodel.

De 30 kansrijke modellen zijn ontwikkeld vanuit de PKN. Dat blijkt onder meer uit de grote ruimte die men laat aan de plaatselijke kerk om een eigen invulling aan de missionaire gemeente te geven. In dit instrument geeft men wel het meest expliciet een dragende / overkoepelende visie weer die geldingskracht zou kunnen hebben voor alle plaatselijke gemeenten: de missionaire gemeente.

De gezonde gemeente map is afkomstig van de Unie van Baptisten Gemeenten in Nederland. Maar het eigenlijke instrument, de gezonde gemeentescan, werd ontwikkeld binnen de Anglicaanse kerk. Toch is het dit laatste instrument dat zich naar mijn mening in de rooms-katholieke en protestantse context het makkelijkst laat invoegen en inzetten. Dat heeft er mee te maken dat men zich niet op specifieke modellen vastlegt. Het instrument baseert zich in feite op twee kenmerken die voor elke kerk en plaatselijke gemeenschap relevant zijn: *bezield zijn door geloof en de blik naar buiten*. Het eerste kenmerk heeft betrekking op vragen als: Wie zijn we nu eigenlijk? Wat is onze core business? Wat is onze bron? Waarin onderscheiden wij ons? Het tweede kenmerk maakt ons er van bewust dat kerken er niet zijn voor zichzelf, maar dat zij een teken van heil willen zijn in de wereld. De blik naar binnen en de blik naar buiten horen in de ecclesiologie onverbreekelijk bij elkaar. Wij zien dat ook terug bij de twee andere benaderingen, namelijk daar waar de parochiemonitor bijvoorbeeld spreekt over het missionair-diaconaal model en waar de PKN map spreekt over de missionaire gemeente.

De drie instrumenten hebben met elkaar gemeenschappelijk dat zij er van uitgaan dat kerkzijn zich afspeelt in een pluriforme context en dat dit ook gevolgen heeft en moet hebben voor de lokale gemeenschap. Wil de lokale gemeenschap in de eigen context van betekenis

zijn, dan zal zij zich op een open en creatieve wijze tot die context dienen te verhouden en het kan niet anders of dat zal weer gevolgen hebben voor de wijze waarop zij zichzelf verstaat en organiseert. Ook het instrument dat het meest op de rooms-katholieke benadering is geënt, de parochiemonitor, hanteert geen uniform model. Hoewel dit instrument het klassieke model als grondmodel presenteert, laat het tegelijkertijd zien dat er naast dit model andere accenten mogelijk zijn.

Tenslotte: alle instrumenten hebben eigen mogelijkheden en beperkingen en bieden, ieder op een eigen wijze, een structuur aan voor een begeleidingsproces. Dat is op zich relevant, omdat het proces zelf van veranderen onzekerheid en onveiligheid oproept. Het hanteren van een van deze instrumenten biedt structuur en kan van meet af aan duidelijk maken welk traject men met elkaar gaat lopen en welke stappen/fasen men kan verwachten. Dat geeft houvast. Hoe bruikbaar de instrumenten zijn, is mede afhankelijk van een aantal externe factoren. Wij weten allemaal dat er geen enkel instrument bestaat dat in staat is alle problemen adequaat op te lossen of dat in iedere situatie even goed inzetbaar is.

Of het instrument *werkt*, hangt mede af van de vaardigheden van de begeleider(s), de mate waarin het instrument hen past en de situatie van de gemeenschap(pen) waarmee / waarbinnen men het toepast. Soms is het handig een instrument te gebruiken dat ons helpt van wat meer afstand naar de situatie te kijken, waardoor wij loskomen van onze eigen 'vooroordelen' en beter in staat zijn de eigen mogelijkheden van de gemeenschap zelf in kaart te brengen. Zo kan de parochiemonitor pastores en besturen bij fusieprocessen helpen zelf eens een objectiever beeld van de verschillende gemeenschappen te krijgen. Waarin verschillen wij van elkaar? Zijn wij werkelijk zo verschillend? Hebben wij wellicht meer gemeenschappelijk dan wij denken?

In een andere situatie, bijvoorbeeld wanneer men toch al met elkaar in de clinch ligt over de superioriteit van een bepaald model, kan het beter zijn juist niet naar modellen te kijken, maar gebruik te maken van een instrument dat ons helpt de dynamiek die in elke model een rol speelt in kaart te brengen. Dat geeft dan, bijvoorbeeld in een samenwerkingsproces, elk

van de gemeenschappen de ruimte te werken aan het verbeteren van die kenmerken die voor de eigen gemeenschap relevant zijn, terwijl men daarnaast met elkaar werkt aan het vitaliseren van de gemeenschap. En ontbreekt even de creativiteit maar is het verlangen naar verandering aanwezig, kan het een gemeente of parochie op een spoor zetten wanneer men zich door verschillende activiteiten laat uitdagen. Anders gezegd: elk van deze drie benaderingen kent zijn eigen mogelijkheden en beperkingen. Of en hoe het instrument werkt zal vooral afhangen van de begeleiders, hun feeling voor een bepaalde benadering en hun vaardigheden instrument en communicatie binnen de gemeenschap te hanteren.

3. Een Kookboek Sociale innovatie

Mijn eigen voorkeur gaat uit naar een benadering zoals die van de gezonde gemeentescan. Met name omdat deze benadering zich niet vastlegt op modellen, maar uitgaat van een aantal dynamische kenmerken die voor alle parochies of gemeenten relevant zijn. En omdat in deze benadering duidelijk is, dat verandering en vernieuwing altijd een zaak zijn van heel de gemeenschap en deze dus, van meet af aan, bij dit proces actief en creatief betrokken dient te zijn. De visie waarop deze benadering zich baseert, zag ik ook terug in de seculiere context. In 2008 verscheen het Kookboek Sociale innovatie. Visie en Verhalen¹⁷. Verschillende auteurs onderzoeken

hoe allerlei bedrijven en organisaties omgaan met sociale innovatie. Doel is op het spoor te komen van 'best practices'. De vooronderstelling van dit boek is dat vernieuwing voor een organisatie niet alleen belangrijk is wanneer zich problemen voordoen, maar dat de 'reformatie' tot een centrale en permanente opgave van een gemeenschap behoort, wil deze tenminste vitaal en gezond blijven. Dat ook de kerk zich daarvan bewust is, blijkt wel uit haar motto: *ecclesia semper reformanda*. Wat overigens niet uitsluit dat men onder die hervormingen of vernieuwingen zeer verschillende zaken kan verstaan.

Aan het slot van deze publicatie kijken de schrijvers terug op de verschillende bedrijven en organisaties die zij hebben onderzocht en stellen zij de vraag aan welke kenmerken men een organisatie kan herkennen die het vermogen tot vernieuwing in zich heeft. Of anders geformuleerd: waaraan moet een organisatie werken, wil zij openstaan voor vernieuwing? Evenals het 'handboek gezonde gemeente' geeft ook dit 'kookboek' geen recepten, maar dient het ons de belangrijkste ingrediënten voor sociale innovatie op. Uitvoerig ingaan op de verschillende kenmerken die zij in dit Kookboek noemen, zou hier te ver voeren, bovendien spreken de meeste kenmerken voor zich. Ik schotel ze u hier voor als 'denkexperiment'.

Anders Kijken	Anders organiseren	Anders doen	Anders Ervaren
Een eigen visie of overtuiging hebben op het werkelijke potentieel van mensen Groot denken klein handelen Uitgaan van kansen Kennissen zien als een waardevol goed om te delen Duurzaamheid, lange termijn focus Uitgaan van kwaliteit	Doorbreken van top-down hiërarchie Gedeelde besluitvorming en eigenaarschap Grenzen vervagen, verleggen of opheffen Minder managers benoemen en leiderschap bij meer mensen ontwikkelen Kleinschaliger organiseren Diversiteit omarmen Aangaan van externe allianties Betrokken share- en stakeholders	onderzoekende en vragende houding balans ratio en gevoel leef en experimenteerzin open dialogen buiten de eigen grenzen werken vertrouwen in elkaar en in de goede afloop includeren in plaats van uitsluiten	Niet laten leiden door waan van de dag Ruimte voor 'stille' ervaring en kennis Anders oordelen Luisteren naar gevoelens, die serieus nemen Continue feedback organiseren Vergroten van vitaliteit en veerkracht Verinnerlijken van de verandering

Deze benadering doet niets af aan het belang van modellen en het werken met modellen. Modellen kunnen een gemeenschap verder helpen bij het realiseren van haar doelstellingen. Maar ook deze benadering maakt nog eens duidelijk dat er andere, meer dynamisch factoren zijn die essentiële voorwaarden vormen voor het vermogen van een organisatie, of dit nu een bedrijf is, een parochie of gemeente, om zichzelf effectief te kunnen en te blijven vernieuwen.

Willem Putman is Universitair docent aan de Faculteit Katholieke Theologie van de Universiteit van Tilburg.

Noten

1. Introductie van de instrumenten kan binnen het kader van dit artikel slechts het karakter hebben van een eerste kennismaking. Voor alle drie instrumenten geldt dat zij uitvoerig gedocumenteerd zijn.

2. De parochie-monitor werd ontwikkeld door Drs K. De Jonge en Dr. A.J. Jonker. Het is een uitgave van Fontys Hogeschool Theologie Levensbeschouwing. Zie: www.parochie-monitor.nl.
3. De Parochie-monitor: pg. 33
4. Empirisch betekent in dit verband dat de vijfmodellen gebaseerd zijn op sociologisch onderzoek.
5. De Parochie-monitor: pg. 18
6. De Parochie-monitor: pg. 18
7. De Parochie-monitor: pg. 21
8. De Parochie-monitor: pg. 23
9. De Parochie-monitor: pg. 25
10. De Parochie-monitor: pg. 27 Samenstellers merken op dat dit model aan invloed wint binnen de RK Kerk.
11. De map 30 kansrijke modellen voor de missionaire gemeente is een uitgave van de Protestantse Kerk in Nederland. De map is te bestellen via: bestellingen@pkn.nl of via de webwinkel: www.pkn.nl.
12. Warren, R. (2008) Handboek gezonde gemeente. Kerkvernieuwing in de praktijk. Ekklesia
13. Gezonde Gemeente map: Inleiding A1
14. Warren pg.138 vv.
15. Dertig kansrijke modellen: model 30
16. Dertig kansrijke modellen: model 28
17. Kookboek Sociale innovatie. Visie en Verhalen. Uitgave van de Greenfield groep eerste druk 2008.

ARTIKEL

Oikodomek...100% handelingsgericht...100% theologisch!

Jan Hendriks

Bezinning op het eigene van gemeenteopbouw (in de stringente betekenis van oikodomek) is zeker in onze tijd noodzakelijk. Specialisten worden schaars en gemeenteopbouw wordt vaag. Gemeenteopbouw betekent momenteel ongeveer alles en dus ongeveer niets. Dat is dodelijk. Het is daarom goed dat daarover een discussie is ontstaan ook in ons tijdschrift. Ik denk daarbij in het bijzonder aan de nummers 71, 72 en 73. Ik lever daaraan graag een bijdrage Een paar opmerkingen en wel over de vraag wat de essentie is van gemeenteopbouw? Ik noem vier punten.

Het gaat om integratie van hermeneutiek en agogiek

Stefan Paas stelt dat in de praktische theologie - en dus ook in gemeenteopbouw - hermeneutiek en agogiek geïntegreerd moeten worden. Om het maar gewoontjes te zeggen gaat het er in de praktische theologie en in het pastoraal optreden om mensen/groepen te helpen om te komen tot verstaan (hermeneutisch moment) en tot verandering (het agogisch moment). Graag wijs ik op een artikel van Jaap Firet in PT van 1983/5 'Het krachtveld van de pastorale dienst', waarin hij die eenheid nog eens beklemtoont. Dat doet hij aan de hand van de casus van mevrouw X, die op een dag plotseling wordt geconfronteerd met haar ex-man. Hij is ernstig ziek en vraagt haar hem

weer in huis te nemen.

Ook de waarneming van Stefan Paas dat in de praktijk de agogiek vaak tekort komt, deel ik. Dat is altijd al het geval geweest en dat bracht Jaap Firet er destijds toe zich er voor in te spannen de balans te herstellen door zijn proefschrift te wijden aan 'Het agogisch moment in het pastoraal optreden' (1974). Zijn bedoeling was niet de hermeneutiek te vervangen door de agogiek, maar die twee te integreren en het tekort aan interesse voor de agogiek te compenseren.

Dat het agogisch moment vaak te kort komt, wordt door anderen bevestigd. Zo stelt Jozef Wissink dat we aan de academie de agogische 'deskundigheid aan het kwijt raken zijn'

(Nieuwsbrief 71, 22). Vooral pastores hebben de neiging in de hermeneutiek te blijven hangen. Ook dat zien we vandaag. Lees bijvoorbeeld een boekje van de progressieve predikanten beweging 'Op goed gerucht': *'Uitgesproken protestant'*. Het ene na het andere idee wordt gelanceerd: de kerk als 'makelaar van ontmoetingen', een kerk die 'leeft van openhartige dialoog en stevig debat', enz, enz. Maar de vraag wat dat impliceert voor model en methode van gemeenteopbouw komt nauwelijks aan de orde. Dat alles geldt evenzeer voor andere geschriften. En dan heb ik het nog niet over de kerkelijke bladen.

Conclusie 1: Theologen hebben als regel weinig (v)aardigheid in de agogiek.

Twee benaderingen: beschrijvende en de op innovatie gerichte benadering.

In de praktische theologie zijn twee benaderingen, die met allerlei termen worden aangeduid. Vandaag is vooral in zwang het begrippenpaar praktisch theologische ecclesiologie en oikodomeik. Ik heb een voorkeur voor het uit de sociologie stammende begrippenpaar: beschrijvende/verklarende benadering en de op innovatie gerichte benadering. Die begrippen maken duidelijk waarin de praktisch theologische ecclesiologie en de oikodomeik van elkaar verschillen. Hoewel ook het sociologische begrippenpaar tot misverstanden kan leiden. Bijvoorbeeld het misverstand dat in de ene benadering de feitelijkheid wordt beschreven, terwijl de andere benadering zich richt op het ontwikkelen van handelingssuggesties. Alsof die los van de feitelijkheid worden ontwikkeld. Zo is het natuurlijk niet. Dit misverstand speelt ook Jodien van Ark parten als zij opmerkt dat zij met de onderscheiding van de beschrijvende en de op innovatie gerichte benadering niet veel kan. In haar werk komen beide aspecten aan de orde. En wel in een verhouding van 75 % beschrijving en 25% ontwikkelen van handelingssuggesties.

Maar zo doet zij aan de onderscheiding geen recht. Bij het begrippenpaar beschrijvend en innovatief onderzoek gaat het over heel iets anders. In plaats van een theoretische uiteenzetting beperk ik mij nu tot een voorbeeld. Ik krijg de indruk dat zodra het woord theologie of dogmatiek valt allerlei dingen in de discussie gaan meespelen die ik er graag buiten

houd. Daarom geef ik nu maar een neutraal voorbeeld: de studie van vooroordeel en discriminatie. Hoe kun je die bestuderen? Van uit twee benaderingen, zo leert een decennia lange methoden strijd in de sociale wetenschappen.

Ten eerste vanuit een *beschrijvende vraagstelling*: Wie zijn met een vooroordeel behept en waarom/waardoor juist zij? (Vandaag weer met een akelige relevantie! Denk maar aan de aanhang van Wilders). Onderzoek maakt aannemelijk dat er een verband bestaat met de sociale positie. Vooral gedepriiveerde sociale lagen neigen hiertoe. Dat onderzoek werd naderhand nog verdiept door ook een verband te leggen tussen vooroordelen/discriminatie en persoonlijkheidsstructuur. Ik hoef nu alleen maar de naam te noemen van Adorno en zijn uiteenzettingen over de autoritaire persoonlijkheid. Het kenmerk van dit type onderzoek is dus dat zij uit is op het beschrijven van een verschijnsel en - een stapje verder - op het verklaren van het verschijnsel.

Daarnaast ontstond ander onderzoek; nu vanuit een *op innovatie gerichte vraagstelling*. Deze: Hoe kun je die vooroordelen wegnemen, althans verzwakken? Daaraan is de naam verbonden van o.m. Wrightman. Hij kende het al even genoemde beschrijvende onderzoek natuurlijk, maar dat hielp hem nauwelijks bij het vinden van een antwoord op de vraag 'Hoe komen we tot verandering? Daarvoor moest hij een andere theorie ontwikkelen. Niet een verklarende theorie maar een ontwerpende theorie. Zijn theorie luidde dat het vooroordeel vermindert als de situatie waarin contacten tussen groepen/categorieën zich afspelen bepaalde kenmerken vertonen. Vooroordelen verminderen volgens Wrightman in situaties met persoonlijk contact, weinig verschil in status, waarin bepaalde normen worden afgesproken (we blijven vriendelijk), er gezamenlijke doelen zijn, en dergelijke. Natuurlijk wilde hij weten of die theorie klopte. Dat leidde tot een strak geleid experiment. Op basis van de uitkomsten van zijn onderzoek kon hij vaststellen welke factoren vooral een positieve rol spelen. (NB Ook in de kerk kun je met de uitkomsten van zijn onderzoek aan de slag. Ook daar bestaan immers vooroordelen, bijvoorbeeld over de geloofsbeleving van de ander!). Dat werk ik nu niet uit. Het gaat mij om de conclusie dat Wrightman wetenschap-

pelijk verantwoorde - in een experiment getoetste - handelingssuggesties kan doen.

Die twee typen benadering zien we steeds weer. Denk bijvoorbeeld aan het thema conflicten. Ook daar twee typen theorievorming. Allereerst beschrijvend en verklarend onderzoek, bijvoorbeeld over de vraag: Hoe komt het dat conflicten steeds weer de neiging hebben te evolueren tot win-verlies conflicten. Maar een geheel nieuwe theorie is nodig als het gaat om de vraag hoe de gevonden mechanismen buiten werking gesteld kunnen worden. Dat vraagt om een heel andere theorie. Speelt de theorie in de ene benadering een grotere rol dan in de andere? Nee, het gaat om andere theorie. Speelt de beschrijving van de feitelijkheid alleen een rol in de eerste benadering? Nee, in beide. Het verschil zit in *wat* wordt beschreven. Ik kom er op terug.

Om het verschil tussen beschrijvend onderzoek en innovatief onderzoek nog even te verduidelijken, een anekdote. Destijds deed Hans Alma (de huidige hoogleraar godsdienstpsychologie) een veel geroemde studie naar 'Geloven in de leefwereld van jongeren' (1993). Zij probeerde daar inzicht in te krijgen via verschillende methoden, van participerende observatie tot een enquête. In een groots opgezette conferentie aan de VU werd daarna (!) gepoogd een antwoord te vinden op de vraag wat je met die uitkomsten in de pedagogische praktijk, bijvoorbeeld de catechese, concreet kunt doen. De geleerden bleken het niet eens te zijn. Toen voorgesteld werd de resultaten van deze consultatie in haar boek op te nemen, protesteerde zij heftig met het argument dat die voorstellen niet gebaseerd kunnen worden op onderzoek. Als haar onderzoek en de voorstellen van de vakmensen dan toch in één band moesten worden opgenomen, dan op gekleurd papier.

Haar boodschap is deze: op basis van een beschrijvend onderzoek kunnen geen gevalideerde handelingssuggesties worden gedaan. Het is duidelijk dat Wrightman dit probleem niet kende: hij kon wetenschappelijk verantwoorde - in een experiment getoetste - handelingssuggesties doen. Dat verschil hangt niet samen met verschil in deskundigheid of engagement, maar hangt samen met het karakter van het onderzoek: Hans Alma verrichtte een beschrijvend/verklarend

onderzoek, Wrightman een op innovatie gericht onderzoek.

Vandaar de volgende conclusie.

Conclusie 2: Er zijn twee typen onderzoek, beschrijvend en innovatief onderzoek (ook wel: handelingsonderzoek).

De ontwikkeling in de praktische theologie

Die twee typen onderzoek komen ook in de praktische theologie voor. Laat ik geen algemene beschouwingen geven (dat deed ik in hoofdstuk 27 van "Verlangen en Vertrouwen") maar mij nu beperken tot mijn eigen ervaringen. Die zijn natuurlijk maar heel beperkt, maar omdat het slechts gaat om een illustratie, lijkt me dat geen bezwaar. Ik heb geparticipeerd in beide typen onderzoek.

De beginperiode: 1960 - 1980. Een voorbeeld van een *beschrijvende benadering* was bijvoorbeeld een onderzoek naar de kerkdienst. De vraag was: welke factoren beïnvloeden / bepalen het oordeel over de kerkdienst? (1976). Eerst mochten sociologen de werkelijkheid beschrijven en verklaren; daarna plaatsten theologen hun voorstellen voor verbetering. Die kwamen *niet* uit het onderzoek, maar werden geformuleerd *na* het onderzoek, zij vormden een interpretatie van het onderzoek.

Iets soortgelijks gold voor een onderzoek naar anoniem pastoraat (1986). We hadden een werkverdeling: ik probeerde een antwoord te vinden op de vragen: Wie doen waarom anoniem een appèl op pastorale hulp? Toen ik klaar was met de beschrijving / verklaring ging Jaap Firet reflecteren op de vraag wat die gegevens ons te zeggen hebben voor het pastoraat. (Zie 'Ik heb geen mens. De anonieme pastorale relatie', 1986).

In beide gevallen zien we de werkwijze van Jodien: eerst beschrijven/verklaren, daarna een poging handelingmogelijkheden te formuleren. Een soort tweeluik. Ongeveer in de verhouding 75 tot 25 %.

Na 1980 handelingsonderzoek. Maar de ontwikkeling ging verder. En die bracht vooral in de tachtiger en negentiger jaren een nieuw type onderzoek: het op innovatie gerichte onderzoek, ook wel kortweg aangeduid als handelingsonderzoek. Het kenmerkende verschil met beschrijvend onderzoek schuilt in

een nieuwe vraagstelling. In het beschrijvend onderzoek staan centraal de woorden 'waardoor en waarom?' Bij het innovatief onderzoek begint de vraagstelling met woorden als: 'Hoe?' en 'Onder welke omstandigheden...'. Bij het innovatief onderzoek is het vinden van handelingsmodellen niet de laatste fase van het onderzoek, maar bepaalt heel het onderzoek. *De essentie daarvan lag en ligt in een nieuwe vraagstelling waarin het vinden van handelingssuggesties centraal staat.* Ik geef een paar illustraties om dat te verduidelijken:

Erik Vossen: Hoe kan aan de educatie van vrijwilligers in het pastoraat tot het bijstaan van rouwenden vorm worden gegeven op pastoraaltheologisch verantwoorde wijze? (1985).

Jan Hendriks: 'Welke factoren zijn van belang voor de vitaliteit van de gemeente en hoe kunnen deze zó vorm worden gegeven dat zij de vitaliteit van de gemeente optimaal bevorderen?' (1990).

Alma Lanser van der Velde: 'Hoe en onder welke voorwaarden kan het wederkerig geloofsleren van 16/17 jarigen en hun ouders in een catechetische setting bevorderd worden?' (2000).

Voorstellen tot verbetering / vernieuwing worden *niet* geformuleerd *na* het onderzoek, maar zijn zelf *voorwerp van onderzoek*. Voor dit onderzoek geldt daarom wat ook voor het onderzoek van Wrightman geldt: er kunnen wetenschappelijk verantwoorde handelingssuggesties worden gedaan. Er is geen gekleurd papier voor nodig.

Hierboven citeerde ik een uitspraak van Jodien van Ark waarin zij stelt dat haar werk voor 75 % bestaat uit beschrijven, en voor 25% uit het ontwikkelen handelingssuggesties. Dat moge zo zijn bij het beschrijvend onderzoek, maar dat geldt niet voor het op innovatie gerichte onderzoek. Daarin zijn *alle* activiteiten voor de volle 100% gericht op het ontwikkelen van handelingssuggesties. Dat is overeenkomstig de meest geciteerde definitie van de oikodomek, namelijk die van Firet. Hij omschrijft de oikodomek als:

- "de theologische theorie omtrent het op gang brengen en begeleiden van processen die

gericht zijn op het functioneren van de gemeente

- in een bepaalde situatie,
- overeenkomstig haar mogelijkheden,
- en naar haar roeping;
- en van processen die gericht zijn op de vorming van aan dat functioneren adequate structuren."

Niet 25 % maar 100% van de wetenschappelijke activiteit is gericht op het handelen! Het komt niet in de slotfase of na het onderzoek, maar het bepaalt de hele opzet van het onderzoek.

Mijn zorg is dat dit type onderzoek meer en meer verdwijnt. De huidige eenzijdige gerichtheid op beschrijven is een stap terug. Het verschil tussen beide typen onderzoek ligt dus niet in het feit of er wordt beschreven (dat gebeurt in beide typen uiteraard; dat wordt ook heel duidelijk in de definitie van Firet), maar het verschil zit in *wat* wordt beschreven. Het antwoord daarop wordt bepaald door de *vraagstelling*. Voor de oikodomek geldt dat al datgene wat niet relevant is voor de probleemstelling, niet interessant is en buiten de beschrijving blijft. Dit brengt mij tot twee conclusies.

Conclusie 3: De oikodomek is voor de volle 100% gericht op het genereren van handelingssuggesties (processen en structuren).

Conclusie 4: Het eventueel plaats maken van de oikodomek voor praktische ecclesiologie is een stap terug.

Beide zijn theologisch

Jozef Wissink suggereert in zijn artikel waarin hij de veranderingen in de praktische theologie beschrijft, dat de beschrijvende richting (de ecclesiologie) meer theologisch is dan de op innovatie gerichte stroming (de oikodomek). Terzijde merk ik nog op dat ik de indruk krijg dat met theologie dogmatiek wordt bedoeld. Maar dat terzijde. Waarop stoelt die stelling? Zeker is dat de definitie van Firet daartoe geen enkele aanleiding geeft.

Deze opvatting van Wissink hangt wellicht samen met het feit dat hij mij (Jan Hendriks) als vergelijkingspunt neemt. En dan ligt zijn conclusie voor de hand. Het is duidelijk dat het werk van bijvoorbeeld Henk de Roest theologisch dieper gaat dan mijn publicaties. Dat ligt

voor de hand aangezien ik van huis uit geen theoloog ben. Maar anders wordt het als we de publicaties van Henk de Roest vergelijken met bijvoorbeeld de inleiding van Ernest Henau (*'Zijn verhaal moet doorgaan'*) en het handboek van René Hornikx (*'Werken aan gemeenschap'*).

De oikodomiek is naar haar aard theologisch. Haar optiek is theologisch en zij put bij haar theorievorming ook uit andere theologische disciplines. Niet alleen dogmatiek, maar evenzeer kerkgeschiedenis en exegese. Daaraan moeten evenwel worden toegevoegd de woorden: voor zover relevant voor de probleemstelling.

Laat ik nog even een voorbeeld gebruiken. Met het risico dat dit verkeerd overkomt. Maar, zeg ik maar met de ridders van de orde van de Kouseband, 'honi soit qui mal y pense'. In mijn handboek gemeenteopbouw *"Verlangen en Vertrouwen"*, besteed ik een hoofdstuk (24) aan de compositie van de gemeente (dat is meer dan alleen pluraliteit, het gaat ook over het samenleven van seksen, arm en rijk, wit en zwart, mensen met en zonder een bepaalde handicap, enz). Mijn vraagstelling is praktisch theologisch en luidt kort samengevat: Onder welke omstandigheden kan verscheidenheid de opbouw van de gemeente dienen? Welke processen en structuren zijn daarvoor stimulerend? Uiteraard wordt ook aandacht besteed aan de vraag hoe de verschillende categorieën feitelijk met elkaar verbonden zijn. Daarop doelen de vier woorden uit de definitie van Firet: 'in een bepaalde situatie...'.¹

De voor mijn probleemstelling relevante informatie haal ik uit de sociologie, andragologie, dogmatiek, en ook exegese (bijvoorbeeld van Handelingen 15 'Bijeenkomst van de apostelen', beter overigens weergegeven in de oude vertaling als 'De vergadering te Jeruzalem'. Er doen namelijk meer mensen mee dan alleen de apostelen). Maar ik doe dat alles *vanuit mijn vraagstelling*. Dus bestudeer ik allerlei teksten niet als op zichzelf staande zaken – dat laat ik graag over aan sociologen en exegeten – maar *van uit de handelingsoptiek!*: waar vind ik aanknopingspunten voor verandering?

Zo hoort dat te gaan in de oikodomiek. Niet één fase van het wetenschappelijke bedrijf,

maar **alle** zijn gericht op "het op gang brengen en begeleiden van processen... en van adequate structuren" (definitie van Firet). Daarover gaat niet 25 % van de praktisch theologische activiteit, maar 100%. Dat is haar proprium, haar identiteit. Dat belang bepaalt de beschrijving. Dat belang brengt ook eenheid en samenhang in het onderzoek.

Conclusie 5: de oikodomiek is een theologische discipline.

Het nut van beschrijvend onderzoek voor de oikodomiek

Beschrijvend onderzoek is natuurlijk waardevol, *als zodanig* en ook *voor gemeenteopbouw*. Ik denk bijvoorbeeld aan een boek als *'Als een kerk opnieuw begint'* (2008). Hoewel daarin een probleemstelling ontbreekt, lijkt het mij duidelijk dat het hart daarvan gevormd wordt door tien gevalsbeschrijvingen. Voor de oikodomiek (nogmaals in de zin van de definitie van Firet) zou het belangrijk zijn als op basis van die gevalsbeschrijvingen een handelingstheorie geformuleerd zou worden.

Die moet een antwoord geven op de vraag die bijvoorbeeld als volgt zou kunnen luiden: Onder welke omstandigheden kan kerkplanting leiden tot het ontstaan van vitale gemeenten? Die theorie zou vervolgens vertaald kunnen worden in hypothesen die in praktisch theologisch onderzoek zouden kunnen worden gevalideerd (dan wel gefalsificeerd). Dat moet nog gebeuren. Een eerste stap zou naar mijn mening kunnen zijn het analyseren van het materiaal bijvoorbeeld vanuit de vraag: Welke factoren lijken de vitaliteit/de bloei van nieuwe gemeenten te bevorderen? Dat is bij dit boek een ingewikkelde zaak vooral omdat de beschrijvingen daar niet op gericht waren. Bij de beschrijvingen wordt namelijk gewerkt met aandachtspunten uit het beschrijvend onderzoek: context, identiteit en cultuur, structuur en middelen, en leiding. Andere aandachtspunten, die voor de vitaliteit van de gemeente essentieel lijken te zijn, blijven buiten het beschrijvingsschema. Ik denk bijvoorbeeld aan de *identiteitsconceptie* in de stringente betekenis van een kort antwoord op de dubbelvraag: 'Wer bin ich?', 'Was soll ich?', het *klimaat* (aandacht voor de mens als subject) en aan het *vertrouwen*. ('zo de Heer het huis niet bouwt...').

Conclusie 6: Beschrijvend onderzoek kan een eerste stap zijn op de weg naar het innovatieve handelingsonderzoek met name als de beschrijving toegespitst wordt op factoren die de opbouw bevorderen. (Dit onderzoek krijgt dan het karakter van explorerend onderzoek).

Waar maak ik me druk over?

Waarover ik mij druk maak is dit: De praktijk zit te wachten op praktische handelings-suggesties. En precies daarover gaat en ging het in de oikodomeik. Met vreugde citeer ik een bondgenoot, een dogmaticus nog wel, wat wil een nietig mens nog meer, te weten de katholieke hoogleraar Eberhard Tiefensee met wie ik op de Kirchentag van Hannover mocht samenwerken: *‘Die Frage müsste jetzt wohl weniger lauten “Wozu Kirche?”, als eher “Wie Kirche?”* Daarmee bezig zijn is de

missie van de oikodomeik. Als we die pretentie vergeten verkopen we onze ziel.

NB

De definitie van oikodomeik staat in : J.Firet, Kroniek van de praktische theologie, in: *Praktische Theologie* 1986/5

Het citaat van Tiefensee is te vinden in: Eberhard Tiefensee, Wenn dich heute jemand fragt: Wozu Kirche? In: *Deutscher Evangelischer Kirchentag Hannover 2005. Dokumente.* Gütersloh, 2005

Een korte samenvatting van de theorie van Wrightman is te vinden bij S.H. Huismans, Ervaringen als leermeesters van vooroordelen, in: *De vreemdeling in onze samenleving*, J.B. Weenik, redactie, VU boekhandel 1986

VERSLAG

Christelijk blowen als kerkvernieuwing

Zestien leden Protestantse Kerk Amsterdam op inspiratiereis naar Londen.
Willemien Boot

De kerngroep Vernieuwing van de Protestantse Kerk Amsterdam organiseerde een inspiratiereis naar Londen, naar aanstekelijke voorbeelden van vernieuwing.

Publicaties over kerkvernieuwing lezen en bespreken is één, levendige lezingen over vernieuwing organiseren is twee, zelf een boekje met aanstekelijke voorbeelden in Amsterdam maken is drie. Maar voorbeelden van vernieuwing elders bezoeken en ervaren is echt iets anders. Dan krijgen termen als *fresh expressions of church* en *mixed economy of church* ineens vlees op de botten. Dan ervaar je ook onverwachte cultuurverschillen: praat je zittend in een kring of ga je luisteren naar iemand achter een kathedraal? Hoe zit dat met leiderschap en volgen? Wat voor leiderschap zit er achter de kerkplantingen die we bezoeken? Is dat iets voor een polderende protestantse kerk?

Het plan was: ‘middenkader Amsterdamse wijkkerkleden gaat samen op reis; bezoekt projecten grotestadskerk elders; kijkt ogen uit; doet inspiratie op door aanstekelijke voorbeelden; doet energie op als vrijwilliger; komt thuis met veel vragen; denkt samen (wijk-overstijgend) na over vertaling voor Amsterdam’ (projectaanvraag sept. 09).

Een jaar later was het zover: vrijdagavond 10 tot maandagavond 13 september 2010 zijn we in Londen met zestien Amsterdamse kerkleden tussen de 24 en 60 jaar, nieuwsgierig naar andere mogelijkheden voor de kerk in de grote stad.

Naast kerngroepleden gaan uit vijf wijkkerken elk twee mensen mee die kerkvernieuwing ter plekke een impuls kunnen geven. Theologen zijn in de minderheid.

Programma Inspiratiereis

- Zat mo: United Reformed Church, www.urc.org.uk, gesprek met Francis Brien en nieuwe ‘radical welcome’ plannen en eigen aandacht voor fresh expressions.
 - Zat mi: Tate Modern bezoek
- ’Kies een kunstwerk uit voor de nieuwe kerk die we in Amsterdam gaan openen’

- Zat av: Grace in Ealing, www.freshworship.org (maandelijks, 2e zaterdagavond, west) kerkdienst vol fresh expressions; nagesprek
- Zo mo: St Helen's in Bishopsgate (City, bij Gherkin) new.st-helens.org.uk
Morgendienst + nagesprek. Gericht op werkers in City (door de week) plus hun gezin (zondag).
- Zo mi: naar keuze: vrij / Choral Evensong in Westminster om 15.00 uur /
HTB informal service, 16.00 uur, St Paul's, Onslow Square www.htb.org.uk
- Zo av: Grace in Hackney, www.gracechurchhackney.org.uk, (rand City/oost)
Zoekt contact met kunstenaars, met de 'cynical Guardian reader'.
- Ma mo: St Paul's Shadwell www.stpaulsshadwell.org (Oost Londen)
verhaal Rick Thorpe: Hoe kunnen we relevant zijn voor de mensen om ons heen? Dat stuurt de activiteiten. Oude docklands en dure nieuwe flats.
- Ma mi: *Departure*, www.depart.in (begin Eastend)
centrum in multiculti wijk, kunst, bookshop, eetcafé [lunch]

Na een impressie van de bezoeken stel ik vragen over leiderschap en theologie. Voor de couleur locale houd ik er aardig wat Engels in.

United Reformed Church, a multicultural church

Francis Brienen, secretary for mission in URC, vertelt over drie missionaire benaderingen:

- komen: zoals een *cafe style worship*, voor en met young professionals, één keer in de maand in de kerk, met koffie, krant en reflectiemoment.
- gaan & terug komen: kerkmensen organiseren af en toe *worship in a cafe* met bezoekers daar – gaan dan weer terug in eigen gebouw.
- naar buiten gaan en blijven: een groep gaat de stad / buurt in, blijft daar en zoekt een *fresh expression of church* die aansluit bij modern leven. Kun je 'on the frontiers of life', in je werk, in je vrije tijd in je leven van alledag je geloof nu vorm geven? Wat doet God in de gemeenschap? Kunnen we daar gemeenschappen starten / ondersteunen? "Dan stap je af van het idee dat ze naar ons moeten komen, of dat wij God naar de gemeenschap moeten brengen (die is er allang)". De URC-kerk in Bromley on Bow, niet de overheid, startte een Community Centre met een medisch centrum, kerk, crèche, kunstproject en educatie: dat kennen ze in de buurt – en is volgens wikipedia trendsettend! www.bbhc.org.uk.

Radical welcome: because of who you are

Alle kerken zijn 'open en gastvrij' - vinden ze zelf. Maar is het zo? De Amerikaanse United Church of Christ begon de *radical welcome* campagne *God is still speaking*,

De UCC ontwikkelde prikkelende commercials met schietstoel-kerkbanken en uitsmijters die iedereen wegjoegen die niet middle-of-the-road was. En dan: *God doesn't reject people. Neither do we.* De grote TV-kanalen weigerden de advertenties en dankzij deze free publicity werden ze een hit op internet (ejector - bouncer - steeple).

logo comma campagne

Kijk zelf op www.ucc.org/god-is-still-speaking/ads/television-ads.html

De UCC slotzin was: No matter who you are, or where you are on life's journey, you are welcome here.

Francis Brienen vertelt dat de URC volgend jaar een radical welcome campagne begint die een stap verder gaat: *Because of who you are and where you are on life's journey, you are welcome here.* Je hoeft niet eerst anders te worden, je brengt iets unieks mee. Vooraf aan de campagne gaat een training voor de gemeenten en medewerkers: hoe welkom zijn lastige mensen die de dienst verstoren? Die kinderen bang maken? Hoe open is open, hoe radicaal is het welkom, of moeten mensen zich toch eerst aanpassen?

In de kerken die we erna bezoeken zien we dat mensen hun talenten, hobby's en netwerken

kunnen inzetten. De pastor die veel weet van film, de storyteller, de techneut, de pianist, de gastheren, de fotograaf die het beste kan bidden boven in de grote eik op Ealing Common (dan valt hij niet in slaap)... Tuurlijk, maar als de bijdrage onrust en schreeuwen is? Als vrijwilligers en bezoekers zeggen: als hij komt, ga ik weg?

Tate Modern

In een oude energiecentrale aan de zuidoever van de Thames zit het Tate Modern Art Museum (toegang gratis). 'Kijk maar rond en kies een kunstwerk voor de kerk die we gaan openen in Amsterdam'. Dat levert wat op! 'Dit vind ik zelf prachtig maar zou ik nooit in een kerk hangen' 'Waarom niet?' Het leidt teveel af / is te controversieel / is te rustgevend... Dankzij de digitale camera's zien we de keuzes langs komen. Smalle Giacometti-beeldjes, een wulpse roze naakte vrouw van Dubuffet. De bronzen bol van Gego (Gertrud Goldschmidt) leek mij een mooi open ontwerp op te leveren voor het gebouw

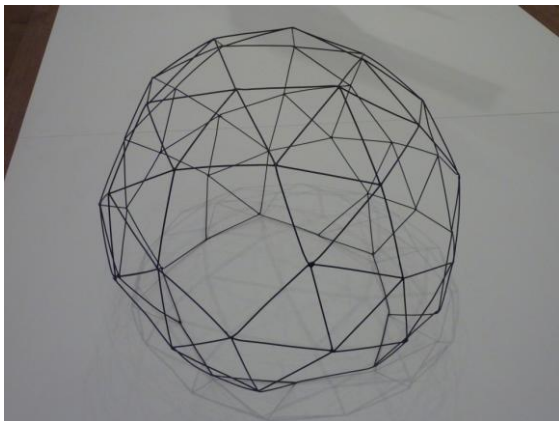

foto Tate, brons, Gego (Gertrud Goldschmidt)

Grace-in-Ealing, an alternative worship group

We maken een hippe lounge-dienst mee, met dertigers en veertigers. Er is geen preek maar een ontdekkingstocht langs *cave - refectory - road*. *Cave*: daar kun je je in terugtrekken, *refectory*: aan tafel komen de verhalen en de ontmoetingen en *road*: (de levensweg die je gaat. Blauw en rood brood gaat rond bij de communie, daarna klinkt: *The piece of Christ is you and also is you*. Je kunt bidden voor plannen voor het komende jaar – en die gebeden laten opstijgen als de bellen die je blaast, kleintjes, hele grote: zo mooi en zo kwetsbaar.

South Ealing is een dorp in west Londen, met

dorpskerk en -kroeg. Er wonen mensen met beste banen, die ook betrokken worden bij de voorbereiding van diensten. "We hebben acteurs, een zangeres, ICT-ers, een technicus van de BBC, ik ben storyteller", zegt Sarah Kirk na afloop. "Eens per maand hebben we een Grace-dienst en eens per maand een kleintje: Gracelet. We doen de dienst op zaterdagavond, dan is deze buurtkerk, St Mary's, beschikbaar. Via de mail vragen we gericht hulp voor onderdelen van de dienst. De diensten zijn ontspannen, quilts op de vloer, zitzakken, muziek. We zoeken *fresh expressions*, kiezen een thema, we gebruiken de hele ruimte. Na de dienst hebben we een café. Iedereen woont hier in de buurt, op loopafstand. We doen het zelf, een paar tieners helpen, met opbouwen & afbreken, muziek, techniek en café. De kerk biedt gezinnen pastorale steun - en vice versa."

St Helen's in Bishopsgate, a gospel focused church

Middenin de City - 300.000 mensen door de week, uitgestorven op zaterdag en zondag - staat St Helen's, vlakbij de Gherkin. Deze kerk richt zich op studenten, expats en zakenmensen in the Square Mile: het financiële district - waar de crisis ook toesloeg. Doordeweeks met gesprek en bijbelstudie, op zondag met drie kerkdiensten. De ochtenddienst heeft een breed publiek - veel kinderen, een hele collectie buggy's achterin; de vier uur dienst trekt veel jonge gezinnen en singles; de zes uur dienst veel studenten. Ze gebruiken de zoekerscursus *Christianity Explored*, als alternatief voor de *Alpha Cursus*.

We komen in een oude kerk met op elke stoel een bijbel en het paginanummer in de orde van dienst – want wie weet 2 Kor 12 zomaar te vinden? De 80-90 kinderen gaan straks naar de belendende kerk (St Andrew's) en krijgen *name-tags* en hun ouders / verzorgers controlestrookjes - zodat je met het goede kind naar huis gaat...

In Protestants Amsterdam zijn er amper wijkkerken die boven de 10 kinderen per zondag uitkomen...

We krijgen een straffe preek over de stijl van het leiderschap: God zoekt zwakkelingen uit zodat zijn kracht beter uitkomt. De preek over nederigheid komt wel vanaf een hoge kansel - net als de vraag: Zou u lid willen zijn van een kerk onder leiding van Paulus?

foto St Helen's, Rev. Charles Taylor

Het nagesprek blijkt een tweede preek, waarbij mensen wegzakken- en weer wakker schrikken als het over homofielen en homoseksuelen gaat. Wij hebben net veel energie in de Gay Pride kerkdienst gestoken en denken: dit is de 70-ties, echt een andere kerk!

Grace in Hackney, a diverse multi-national community welcoming people from all backgrounds. (kerkplanting van St Helen's in Bishopsgate).

Op zondagavond in St Leonard's Church aan Shoreditch High Street komt een andere 'Grace' bijeen. De dominee zit er al 20 jaar en biedt de nieuwe groep op zondagavond gastvrijheid: jullie kunnen een ander publiek bereiken dan ik. De nieuwe plant richt zich op jonge kunstenaars in de buurt, die sterk aan het veryuppen is; op 'de cynical Guardian reader die godsdienst niks vindt, die intellectueel uitgedaagd wil worden'. De dominee is gek op film en vertaalt in de dienst Markus 5 in een filmscenario. Een gek leeft naakt tussen de graven, boze geesten worden uit hem gedreven en varen in varkens... en waarom eigenlijk varkens, geen schapen of geiten? De sfeer is relaxter dan in St Helen's, iemand vertelt ook daarom te zijn overgestoken. Kerkplanten is dus niet klonen – of zit er uiteindelijk toch dezelfde stevig evangelische theologie onder?

St Paul's Shadwell, a vibrant Anglican church (...) to transform East London by the power and love of Jesus (kerkplanting van St Helen's in Bishopsgate).

Dominee-pionier Rick Thorpe vertelt hoe St Paul's Shadwell veranderde, toen er nog tien 80-plussers over waren. De bisschop vroeg St Helen's in Bishopsgate een kerkplanting te organiseren. Daarvoor waren 100 mensen nodig, groot en klein, om de parochie over te nemen. Een enkele betaalde kracht, verder allemaal gemeenteleden. Ze werden gezocht, getraind en uitgezonden door de moedergemeente naar St Paul's Shadwell in Tower Hamlets (oost Londen). Sommigen verhuisden ervoor. Thorpe: "Wij werken natuurlijk met groepen, niet zoals gebruikelijk van 10-12 personen, maar midsize groups (25-30 mensen) en splinter groups (3-8 mensen). Alle groepen hebben een *missional purpose*, doen iets aan *worship, fellowship en mission*. We leggen de lat laag: *let 's get them in first*. We hebben bijvoorbeeld de ouderengroep gevraagd die koffiemorgens heeft (fellowship), burens en vrienden uit te nodigen (mission) en iets aan *worship* te doen. Ze schrijven nu vragen en thema's op, gooien die in een hoge hoed en trekken er een uit om over te spreken en voor te bidden. Jongeren vroegen we: neem 's een vriend mee. "My friends won't come to this." "Then change this!"

We vragen de groepen om *accountability*: doe wat je wilt, wanneer, hoe en met wie je wilt, maar overleg met de leiding. Zo kunnen we dingen aan elkaar knopen. Een bandje van ons oefende boven de pub, zat soms al wat te spelen. De kroegbaas zei: blijf maar beneden op zaterdagavond; nu is er maandelijks een acoustic night en haalt hij 3x de omzet... En ontstaan er gesprekken: God op het werk, stress, werkeloosheid, schulden.

Wij hebben in de crisistijd heel snel een schulden-advies-groep kunnen opzetten met de talenten die we in huis hebben, hielpen mensen een goed CV te schrijven. We zien dat mensen hier 'los' komen wonen zonder verbanden: bij wie loop je even aan met een vraag als je net een baby hebt? Met wie kun je baby-sit afspraken maken? We zoeken hoe we in verschillende stadia iets kunnen bieden: jonge ouders, ouderen. Als we onze naasten (burens) lief moeten hebben, moeten we die wel eerst ontmoeten... dus organiseren we een zomerfeest en iets rond kerst. Waar ieder haar

buren persoonlijk voor uitnodigt. Na 6 keer vragen kwam mijn buurvrouw.

Thorpe: “Plant je een kerk, dat is optellen, eentje erbij. Plant je een plantende kerk dan vermenigvuldig je. St Paul’s Shadwell in Tower Hamlets startte 3 jaar geleden vanuit St Helen’s en gaat binnenkort in St Peter’s Shadwell een nieuwe kerk starten. Wij hebben een visie voor 25 jaar, spreken over onze *legacy*, doorwerking, volgende generaties. In dit gebied gaat 2 % van de mensen naar de kerk. Wij willen als gist zijn: kleine katalysator met groot effect”

Ze hebben nu 15 mid-size *connecting groups* (25-30 personen) voor ontmoeting, samen eten, bijbelstudie en thema’s. Dan heb je genoeg talenten te ontdekken en te trainen, kun je lekker samen zingen, kun je leren een praatje te houden, zijn er genoeg spirituele en praktische gaven, ruimte om te experimenteren en fouten te maken. Daarnaast zijn er kleine *splinter groups* (3-8 personen), met een specifieke taak.

Departure, art - books - cafe

Departure zit 1 km verderop in Tower Hamlets, de wijk met de hoogste kunstenaarsdichtheid van Europa, dus doen ze iets met *art*. Er is een *artist in residence*: de huidige fotografeert de buurt en laat mensen daarbij hun verhaal vertellen. Ze geven schildercursussen en hebben exposities. Het is een wijk met mensen op een levensreis - vandaar Departure - Bangla town, Somaal town en China town, een wijk vol arme ouderen (dokwerkers, Eastenders), en arme kinderen, vol yuppen en studenten. Departure’s café serveert biologisch, fair trade en halal eten, mixt duurdere trendy menu’s met goedkope toast en thee. Bij de restauratie van het gebouw haalden ze het kruis van de buitenmuur, waarop een oudere Bangladeshi man zei: nu kunnen wij ook binnen komen. “En al willen je sponsors dat je meteen traktaatjes uitdeelt over Jezus, wij willen eerst contact, mensen ontvangen. Onze boekwinkel is een goede start: samen op zoek naar een bepaald boek raak je in gesprek. Jonge Bangladeshi weten soms meer van moderne kunst dan ik en een oudere spreekt soms geen Engels. Voor hen geven we naaicursussen, maar ook klassiek Arabisch zodat mensen zelf de Koran kunnen lezen en we met hen over Issa / Jezus kunnen praten.” vertelt een staf lid ons. Over lange adem gesproken. Departure is

een van de initiatieven van London City Mission (www.lcm.org.uk)

Inspiratie door de reis: terugkomen met vragen

- Lef en energie.

Een nieuw begin, zoals een kerkplanting levert energie op en vraagt lef. Ook al gebruiken ze een bestaand gebouw, ze zijn een nieuwe organisatie, met minder oude ballast en bagage. “Wat zitten wij te prutten!”

De kerk - zou je er een collega van je werk mee naar toe durven nemen?

“My friends won’t come to this.” “Then change this!”

- Welke theologie, welk leiderschap en welke inzet?

Kun je alleen evangelische kerken planten of ook vrijzinnige of middenorthodoxe?

“Kerk lijkt wel het belangrijkste in hun leven!”

Een kerkplanting vraagt veel van deelnemers: mensen verhuizen er zelfs voor. Zien we dat in Amsterdam gebeuren? Welke kerk zou dat durven vragen? Middle-of-the-road kerken niet.

Discipelschap 24/7 noemt Bas van der Graaf, Jeruzalemkerk, die inzet, die in zijn kerk, vol twintigers en dertigers, aanslaat. (zie www.jeruzalemkerk.nl/index.php?area=4&key=17).

Bij de evangelische kerkplantingen zijn de leiders mannetjesputters. Vrouwjesputters of andere leiderschapsstijlen zagen we niet. Heb je voor pionieren mannetjesputters nodig? Zou er een andere kerk ontstaan bij ander soort leiderschap? Willen polderende Hollanders wel leiders volgen?

- Kiezen: tussen kappen en lange adem.

Rick Thorpe (Shadwell) zei: “You don’t plant rot, you plant life. Ik ben pastor, maar ook wel ondernemer: als iets niet goed loopt, moet je ermee kappen.” Is dat makkelijker in een nieuwe dan in een bestaande organisatie met veel ‘hartelapjes’? Ook de nieuwe kerkplantingen vinden al snel een ritme: “We zijn hier net drie jaar en dan protesteert al iemand bij een nieuw voorstel’: ‘nee, dat doen we hier altijd zó!’” grinnikt Thorpe. Durven kappen - maar ook een lange termijn visie hebben en een lange adem. Rick heeft de buurvrouw drie jaar lang persoonlijk uitgenodigd voor elk zomer- en kerstfeest voordat ze een keer kwam.

- Project of kerkplanting.

De Protestantse Kerk Amsterdam koos in 2006 voor vernieuwing van de bestaande kerk* en begint pas nu aan kerkplanting, noemt dat 'project' en zet er een losse dominee / werker op. Kerk op IJburg start met een predikant-pionier en een kaartenbak met PKA-leden die al op IJburg wonen. Zin in Zuid: hetzelfde, gericht op twintigers en dertigers.

Van de Londense kerkplantingen leren we dat je gemeenteleden mee moet uitsturen; ze niet vasthouden in hun oude wijkkerk, maar hen trainen en in een dienst uitzenden met de opdracht mee te werken aan Kerk op IJburg of Zin in Zuid. Laten Amsterdammers zich sturen?

Departure is anders dan de kerkplantingen, meer een buurtproject, met stafleden, stagiairs en vrijwilligers. De *credit crunch* / economische crisis raakt ook deze projecten: stafleden moeten nu een deel van hun eigen inkomen genereren.

- Kerk-in-context: elke nieuwe kerk verkent de buurt en kiest wat te doen met wie, kan groepen bereiken die de oude kerk niet vindt. Yuppen, Bangladeshi, kunstenaars, jonge ouders, ex-pats, studenten. Of ze sluit aan bij lokale initiatieven. Grace in Hackney heeft de daklozen op de stoep: naast St Leonard's Church staat een daklozen opvang. Dat hoeft je dan niet nog eens te starten.

In Amsterdam startte Zingeving aan de Zuidas met bijbelklassen voor bankiers: kerk op de werkplek en niet op de woonplek. Al ontstaan er mixen tussen werkers en bewoners: op Valentijnsdag konden oudere buurtbewoners daten met jonge yuppen.

- Multiculturele buurt - monoculturele kerk. De PKA is een witte kerk, in een stad met 177 nationaliteiten. De kerk heeft weinig contact met migrantenkerken in Amsterdam. Ook de kerkplantingen die we bezochten in Londen zijn merendeels wit, in een al even diverse stad. Er zijn wel veel zwarte / migrantenkerken, deels binnen de Anglicaanse kerk, die zelf veel meer een 'multinational' is dan de PKN. De United Reformed Church zet sinds 2005 'we are a multicultural church' op de homepage, en kent gemengde gemeentes, naast witte, Ghanese en Koreaanse. De volgende moderator van de synode is van Guyanees-Indiaase komaf. De witte gemeentes krimpen, de multiculturele groeien.

- Ondersteunende moederorganisatie.

De Anglicaanse kerk is breed, van bijna katholiek tot vrijzinnig tot evangelisch, van hoog liturgisch tot low tot no-liturgisch.

Kerkplantingen worden aangemoedigd door de bisschop, die plantende kerken vraagt of ze op locatie x of Y aan de gang willen gaan.

Kerken zijn leeg gelopen in buurten die sterk veranderd zijn. De oude parochie met nog enkele leden vindt er geen aansluiting bij en brengt het, met tien tachtig plussers, ook niet meer op – ze verwelkomen een nieuwe kerk in hun gebouw. Daar komt dan een *mixed economy of church*: verschillende diensten voor verschillend publiek. De oude liberale groep hoeft niet evangelisch te worden - de meeste kerkplantingen zijn sterk evangelisch gekleurd – maar geeft de nieuwe groep de ruimte en krijgt een hoop levendigheid en steun terug. De nieuwe kerk wordt een tijd financieel ondersteund, maar moet snel aan eigen geld komen.

De United Reformed Church is sterk congregationalistisch: elke gemeente werkt voor zichzelf, wat samen besturen en plannen lastig maakt. De URC heeft 158 gemeentes in Londen binnen de M25 (ringweg), rijk en arm, inner city, suburbia, dorpen. Op de agenda staat nu het Olympic Park in Oost Londen: de wijk met de jongste en meest multiculti bevolking van Londen, waar extreem rijk en extreem arm wonen, waar de URC-kerk krimpt en vergrijsst. Wat gaat de URC er doen?

In de Protestantse Kerk Amsterdam zijn de laatste jaren klein geworden wijkkerken samengegaan. Soms komt er later, erna en ernaast, een nieuw project, zoals in de Rivierenbuurt, in Oud-West. De begeleiding en inkadering is verschillend, de mogelijkheid van elkaar te leren als pioniers wordt nu ontwikkeld. De PKA heeft geen bisschop, maar het Moderamen (dagelijks bestuur) van de Algemene Kerkenraad stuurt, via de Kerngroep Vernieuwing en begeleidingsgroepen, de projecten aan. De wijkkerken op het grondgebied van de projecten zijn - ieder op eigen manier en naar eigen draagkracht - erbij betrokken.

- Een glazen huis.

Kerken zijn vaak donkere, naar binnen gekeerde gebouwen. Ook de kerkplantingen zitten vaak in donkere - en afgeragde -

gebouwen, die ze delen met anderen. St Paul's Shadwell begon de banken eruit te gooien, warme vloerbedekking op de vloer, lekkere stoelen en lichte muren. Ook de oude congregatie van 80-plussers is hier blij mee. "We vernieuwen niet alleen de congregatie, maar ook het gebouw".

Departure kwam in de oude Danish Seamens Mission en maakte een grote glazen serre aan de straatkant: nu kan iedereen binnenkijken, ziet boeken, een eetcafé, schilderijen. Dat levert hen bezoek op. En als ze open zijn staat de riksja buiten, een echte uit Bangladesh. Iedereen in de buurt weet waar het gebouw met de riksja is.

Foto riksja in serre Departure

Kerk op IJburg start in een hoekpand met ramen van vloer tot plafond: doe daar iets wat nieuwsgierig maakt. Bij de opening keken al heel wat mensen nieuwsgierig naar binnen: hé, hier gebeurt wat!

- Prachtig geklungel

Bij de lounge-dienst van Grace-in-Ealing kregen de gebeden voor het komend jaar vorm door bellen te blazen, enorme bellen van meters lang, kleintjes. Sommigen zweven door de kerkruimte, andere knappen meteen. "Ik vind het niks, zo amateuristisch" - "Ik vind het prachtig - zo de ruimte gebruiken" - "Het is net bidden: soms lukt het en vaak ook niet" - "Zo mooi en zo kwetsbaar"

Een maand na de reis is de eerste terugkomavond. Een deelnemster stelt voor: "We doen een inloop-meting van 17 tot 21

uur, gewoon informeel, wat kussens op de grond, paar zitzakken, wat flesjes bellenblaas voor wie christelijk wil blowen....". Wat blijkt: twee Londengangers uit de Oude Kerk hebben hun kerkenraad verbijsterd door de vergadering te openen met bellenblazen en uit te leggen hoe de gebeden als zeepbellen opstijgen - en knappen. In Noord is al aandacht voor de muziek in de diensten - 'wat zagen we in Londen, wat kunnen we met onze talenten daarmee doen?' In Zuid is Zin in Zuid gestart, een nieuw project voor 20-ers en 30-ers: de Londengangers uit de Oranjekerk gaan daar intensief meewerken. De IJburgers hebben veel inspiratie opgedaan voor hun nieuwe Kerk-op-IJburg en ook de stedelijke bestuurder denkt mee over 'uitzending' van kerkleden op/naar IJburg. De Jeruzalemkerkers gaan met discipelschap 24/7 aan de slag. Op de terugkomavond zijn ze verhinderd: hun kerk is open voor een buurtbijeenkomst na een roofmoord op een juwelier in de Jan Evertsenstraat.

De Kerngroep Vernieuwing die de reis organiseerde is enthousiast: volgend jaar weer, met andere koppels, om breder en dieper te gaan. Zo'n reis helpt om fris naar je eigen situatie en de mogelijkheden daar te kijken!

Meer lezen?

- de websites van de bezochte projecten.
- *'London, the cynical capital of unbelieving English, must be one of the least religious places in the world'* (Guardian, 21-1-05) > 3 lange artikelen met achtergrond info over migrantengroepen - en hun godsdiensten - in buurten van Londen - www.protestantsamsterdam.nl: zoek boekje 'Het is al begonnen'.

* Alles ligt open, WKO Nieuwsbrief, juni 2007, www.wvko.nl/2007Boot-Allles-ligt-open-interview-MarijkeVGrathorst-over-Amsterdam.htm

Willemien Boot, trainer en adviseur in Protestantse Kerk Amsterdam, is lid Kerngroep Vernieuwing en mede-organisator inspiratiereis Londen 2010

Parochie in beweging

Hannie van Dijk

De titel zegt het al, de katholieke parochies in Nederland zijn in beweging. En beweging geeft verandering, of je wilt of niet. Tegelijkertijd kan een verandertraject helpen om bestaande organisatievormen kritisch te bekijken en waar mogelijk aan te passen aan de wensen en mogelijkheden van vandaag.

Uiteindelijk zul je bij elk verandertraject moeten kijken naar de structuur van de organisatie waarbinnen je aan het werk bent. De auteurs nemen je dan ook mee op een boeiende reis door het landschap van de katholieke kerk en geven op een heldere wijze inzicht in de traditie van de organisatie van parochies. Ook voor een niet katholieke theoloog is het zeer verhelderend hoe de organisatiewereld van katholieke parochies er uit ziet.

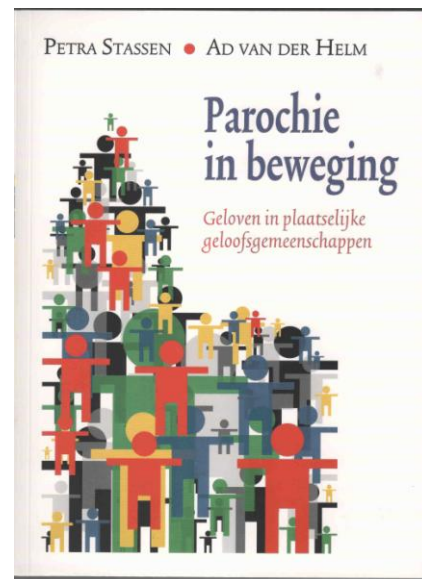
De loper wordt als het ware uitgerold en je kunt er zo overheen lopen. Toch is dat niet de reden waarom de auteurs dit boek het levenslicht hebben gegund. Er is iets gaande in de kerk en ook de parochies bemerken dat veranderingen op de agenda zijn komen te staan.

Er moet worden samengewerkt. Niet meer en niet minder. En zoals in elke organisatie, wordt het dan een ingewikkelde aangelegenheid. En de parochies van vandaag blijven niet buiten schot. De noodzaak is er, maar het draagvlak moet nog worden gevonden. De vraag die dan bovenkomt heeft te maken met de cultuur van de parochies. Namelijk: willen we dat wel en kan dat zomaar? En wie zijn die anderen met wie we moeten samenwerken. Een prachtig hoofdstuk over identiteit en kenmerken toont aan dat dit, zoals in zoveel organisaties, een lastig traject kan gaan worden. Maar het is zeer verhelderend om dit onderscheid te maken.

Daarmee is de nieuwe structuur nog geen feit. In organisaties kennen we raden van toezicht en raden van bestuur. Taken zijn helder, een ieder weet wat haar of zijn verantwoordelijkheid is. Niet altijd, maar in de meeste gevallen houdt men zich wel aan de spelregels.

De auteurs geven aan hoe de verantwoordelijkheden zijn verankerd in parochies. En als het gaat om wijziging van de structuur, kan daar wel eens een belangrijk knelpunt worden aangegeven.

Een parochie is ook een organisatie juist als er sprake is van schaalvergroting. Maar uit de beschrijving van de taken van de pastoor ziet het er naar uit dat zijn taken (van een haar mag helaas nog geen sprake zijn) nog hinken op twee gedachten. Wat mij betreft hadden de auteurs een pleidooi mogen houden voor een vergaande structuur wijziging. En wel in die zin dat de voorzitter van het bestuur een ander is dan de pastoor van de parochie. Uiteraard is de pastoor lid van het bestuur maar is hij niet de voorzitter. Het geeft hem meer handelingsmogelijkheden. Dat vraagt ongetwijfeld om juridische stappen, maar dat kan geen reden zijn om er niet naar te kijken.

Bestuurders binnen de katholieke parochie worden leken genoemd. De auteurs zijn zich bewust dat deze lekenbestuurders binnen hun professionele omgeving gewend zijn aan het werken met complexe systemen. De kerkelijke context zou een andere zijn. Uiteraard heeft elke organisatie een eigen context, ook een kerkelijke organisatie cq een parochie. Er wordt op gewezen dat bestuurders zich bewust moeten zijn van deze bijzondere kerkelijke context. De vraag is of de kerkelijke omgeving

zou kunnen leren van de lekenbestuurders die ervaring hebben met andere complexe systemen.

Ook een bestuur van een vergrote parochie kan kritisch kijken naar de taken die door de zgn. werkorganisatie worden uitgevoerd. Een werkorganisatie waarin tevens veel vrijwilligers participeren. Er wordt bescheiden aandacht besteed aan de rol van die vrijwilligers. Tussen de regels door kun je meenemen dat het nog niet meevalt als je eigen parochie samen moet gaan met de parochies uit andere wijken.

Vanuit de protestantse traditie weten we dat de lange route van de eenwording van de Protestantse Kerk in Nederland met het daarbij behorende samengaan van kerkelijke gemeenten, veel weg heeft gehad van het Exodus-verhaal, zowel in tijd als in argumenten. Gods volk onderweg heeft vaak eigen taal en eigen beweegredenen. Dat zal in de katholieke parochies wel niet anders zijn.

Het boek 'Parochies in beweging' geeft goede handvatten hoe je als parochie met het oog op de toekomst, samen met anderen verder kunt. Praktische formulieren zijn bijgevoegd en daarmee wordt veel werk uit handen genomen.

Hoewel het boek geschreven is om parochies in beweging te krijgen is de vraag relevant in hoeverre dit boek ook de protestantse kerkelijke gemeenten zou kunnen helpen in hun proces van eenwording. En dan met name die gemeenten waar het nog wringt en waarin het samen op gaan nog maar moeizaam op gang wil komen. Cultuurverschillen en de identiteiten van de verschillende gemeenten zorgen ervoor dat het maar niet wil lukken. Juist voor die gemeenten zal het nog niet meevallen om de katholieke termen en taal te vertalen naar de eigen situatie. Maar als men dat kan opbrengen dan is 'parochie in beweging' een boek waar je veel aan kunt hebben.

Waar het uiteindelijk om draait is mensen mee te nemen in dergelijke processen. Dat zal nog veel wijsheid vragen. Zowel van de leidinggevenden van de parochies, van protestantse kerkelijke gemeenten, alsook van het grote leger van vrijwilligers die zich gelovigen noemen. Dit boek kan daarbij een uitstekend hulpmiddel zijn.

Hannie van Dijk, Theoloog - Verandermanager

SIGNALEMENT

Twee themanummers

Themanummer Ecclesiology

Het kwartaalblad voor evangelische theologie, Soteria, kwam in september met een stevig themanummer over ecclesiology. In een inleidend overkoepelend artikel zet Eduard Groen de toon onder de titel 'Verandering, maar waarheen? Ontwikkelingen in de hedendaagse missionaire ecclesiology'. Vervolgens worden een vijftal praktijkbeschrijvingen gegeven van diverse nieuwe initiatieven ergens in Nederland, van publiekskerk via het Redeemer-model ('Hoop voor Noord', Amsterdam) tot creatieve gemeentestichting (Urban Expression, Villa Klarendal Arnhem). Hierna volgen drie theologische reflecties: wat betekenen deze praktijken voor de ecclesiology? De reflecties worden gegeven vanuit reformatorisch perspectief (Jan Hoek), evangelisch perspectief (Willem Ouweneel) en het perspectief van de Vroege Kerk (Jan Martijn Abrahamse).

Dit nummer is te bestellen door overmaking van € 7,00 op giro 464501 t.n.v. Merweboek, Sliedrecht, o.v.v. Soteria 27.3 Ecclesiology

Themanummer Emerging Churches

GEESTkracht - voorheen Bulletin voor Charismatische Theologie - wijdde het tweede nummer van 2010 aan Emerging Churches, onder de titel 'Het afscheid van institutionele vormen van kerk-zijn'. In een inleidend artikel pleit drs. Teun van der Leer, docent ecclesiology aan het Baptistenseminarium (VU), voor een ecclesiology vanuit de pneumatologie: 'Niet tegenover of in plaats van de christologie of de triniteit, maar ten behoeve van een nieuw perspectief dat nieuw licht kan werpen op betekenis en functie van de kerk in deze tijd. (...) De kracht ervan is m.i. dat je begint bij de bron: het gewekte geloof in mensen, maar vooral dat er dan volop ruimte komt voor de dynamiek van

vernieuwing en verandering'. De kersverse hoogleraar op de leerstoel 'Theologie van de charismatische vernieuwing', prof. dr. Benno van den Toren, benadert de gemeente vanuit de weinig gebruikte metafoor van de eersteling

van de oogst. Maarten Wisse kijkt kritisch naar het fluïde kerkbegrip. Verdere bijdragen komen van Henk de Roest en Sake Stoppels. Dit nummer kost € 8,50 en is te bestellen bij de uitgever: info@eklesia.nl

VERSLAG

Jaarvergadering WKO

Marianne Jongerius

Aanwezig

Jodien van Ark - Carla Berbée - Jeannet Bierman - Willemien Boot - Jan van Diepen - Bert Glorie - Eduard Groen - Piet van Hooijdonk - Henk van Hout - Chris 't Mannetje - Han van Peer - Niko Raaphorst - Lydia Roosendaal - Fred Steenwinkel - Hein Steneker - Anne-Marie Visser - Hans van Wijk.

1. Opening

In de traditie van Jodien opent voorzitter Jan van Diepen met een verhaal. Hij heeft gekozen voor 'Abraham en de vreemdeling' uit een boek van René Hornikx.

2. Berichten van verhindering

Corien van Ark - Nico Belo - Dominique Benders - Harry Bisseling - Rein Brouwer - Els Deenen - Margot Dijkman - Martin Frederiks - Kees de Groot - Frits Heijltjes - Jan Hendriks - Bernard Höfte - Constance Janssen - Hans Jonker - Klaas de Jonge - Henk de Roest - Margreet Sanders - Ingrid Schraven - Derk Stegeman - Piet Timmermans - Peet Valstar - Kees Waardenburg - Hayo Wijma - Anneke Wouda.

3. Verslag van de jaarvergadering van 26 november 2009

De tekst van het verslag wordt goedgekeurd. Inhoudelijk zullen een aantal zaken terugkomen tijdens de vergadering.

4. Financieel verslag 2009-2010

Resultaten 2009. De penningmeester heeft al een toelichting meegestuurd met de stukken. Daaraan is dit jaar een balans toegevoegd om te kijken of we armer of rijker zijn geworden. Het uitgangspunt van de vereniging om nog een jaar door te kunnen draaien zonder inkomsten, is nog steeds haalbaar. Lydia Roosendaal en Hans van Wijk vormden de kascommissie. Zij hebben de cijfers gecontroleerd en in orde bevonden. Het is opgevallen dat studiedagen en toolkitdagen

niet altijd kostendekkend zijn. Dat blijft een punt van aandacht voor het bestuur. In verband met extreem slechte weersomstandigheden is in 2009 eenmalig inschrijfgeld voor een studiedag terugbetaald aan een aantal leden; normaal gesproken wordt dit nooit gedaan. De penningmeester doet nog een appel op de leden om de contributie sneller te betalen. Het bestuur wordt gedechargeerd.

Begroting 2010. De resultaten tot op heden lopen volgens de begroting. Opvallend is dat de toolkitdagen vorig jaar financieel vruchtbaar waren en dit jaar minder. Met de planning kun je kijken welke periode in het jaar geschikt is, maar de belangstelling voor een bepaalde thematiek is niet altijd van tevoren goed in te schatten. De toolkitdagen zijn bedoeld als practicum. De publiciteit moet ook goed gericht worden op de basispastores, want zij worden hoe langer hoe meer onze doelgroep.

Bij het plannen van studiedagen n.a.v. verschenen boeken wordt geadviseerd goed te kijken of ze elders al aan de orde zijn geweest.

Begroting 2011. De vergaderkosten zijn lager omdat we tegenwoordig vergaderen bij Windesheim in Utrecht en zij ons geen kosten berekenen. Het bestuur stelt voor de contributie op 90 euro te handhaven, hetgeen door de vergadering wordt goedgekeurd.

Benoeming nieuw lid kascommissie. Lydia Roosendaal heeft dit 2 jaar gedaan, waarvoor dank. Als nieuw lid van de commissie biedt

Willemien Boot zich aan.

5. Jaarverslag Werkverband 2009-2010 en werkplan 2010-2011

- In het jaarverslag moet gewijzigd worden: de toolkitdag van 8 april 2010 werd aange-stuurd door Otto Sondorp en Jan van Diepen. Waar gesproken wordt over niet onverdeeld positieve reacties op deze dag moet een nuancering worden aangebracht: 1 persoon was niet positief; de rest wel. Gevraagd wordt om voortaan het aantal deelnemers bij de studie- en toolkitdagen te vermelden.
- De tweede alinea onder symposia / boekpresentaties moet luiden: Ook aanwezig was zij op 3 juni jl. tijdens een symposium rond het boek van Ad v.d. Helm en Petra Stassen 'Parochie in beweging'.
- Ten aanzien van ons netwerk: het bestuur doet een poging om in het protestants netwerk met contactpersonen te werken en hen te vragen mail door te sturen. Veel leden doen dat al. De nieuwe Werkgemeenschap Missionaire Gemeentevorming zien wij niet als concurrent van het WKO maar als aanvulling. Sake Stoppels is er lid van. We zullen er op een netwerkachtige manier mee omgaan. Hoe we dat gaan doen, bespreken we bij het werkplan. Het jaarverslag wordt met dank aan Anne-Marie Visser goedgekeurd.

Werkplan

Dit plan is opgesteld als een leidraad voor het handelen in het komend seizoen.

Vooraf: Een aantal leden hebben het bestuur gevraagd om tijdige bekendmaking van thema's en data. Dit in verband met de agendaplanning van een ieder.

Inleiding. De vereniging is afhankelijk van de inzet van de leden. De voorzitter zou willen dat we als norm stellen dat alle leden één ding per jaar doen voor de vereniging. Als dat lukt dan neemt dat werk uit handen van een klein groepje mensen en doen we de klus meer met elkaar. We zijn tenslotte een werkverband. Dat kan zijn het schrijven van een artikel, meewerken aan de voorbereiding van een studiedag etc. En met ruim 70 leden ben je maar eens in de zoveel jaar aan de beurt. De redactie van de nieuwsbrief is van mening dat het meestal goed lukt om leden te motiveren om een artikel te schrijven. Dit voorstel - de norm van een activiteit per jaar - wordt door de

aanwezigen goedgekeurd. Het bestuur zal leden gericht vragen om mee te werken aan bepaalde activiteiten, op basis van hun talenten.

Studiedagen. Voorafgaand aan de studiemiddag op 30 november wordt een docentenlunch georganiseerd van 11.00 tot 13.00 uur om met hen te inventariseren met welke thema's zij bezig zijn en waar aanknopingspunten zijn om als WKO op door te gaan middels studiedagen.

- Voor de studiedag van maart 2011 staat Een Huis voor de ziel geprogrammeerd van Henk de Roest. Opgemerkt wordt dat het te laat is om alleen het boek te bespreken. Dat is al op meerdere plaatsen gebeurd. Neem als thema hoe je daar methodisch mee kunt werken. Een werkgroep bestaande uit Jodien van Ark, Niko Raaphorst en Hans van Wijk biedt zich aan deze dag gaan voorbereiden. Eventueel samen met Henk de Roest. Henk zou bijvoorbeeld zelf de afsluiting kunnen doen, want hij is een publiekstrekker.
- Interparochiële samenwerking. We zien veel schaalvergroting. Binnen PKN start een project van klein en vitaal, een vrijwillig gekozen samenwerking. De grootste baptistengemeente in Utrecht heeft 3 predikanten; de andere gemeenten passen meer bij klein en vitaal. Thema: de menselijke en bestuurlijke maat van de gemeente. Denk daarbij aan de verschillen van b.v. Grote Steden Beraad en het Leger des Heils. Carla Berbée meldt dat zij graag wil meewerken aan een dergelijke studiedag.
- Sluiting van een kerkgebouw. De werkgroep is bezig met het schrijven van een boek. Fred Steenwinkel zal aan de groep vragen of de presentatie een gecombineerde activiteit van PKN en WKO kan worden.

Toolkitdagen.

- Inmiddels is de uitnodiging voor de toolkitdag op 2 november Teambegeleiding: de kunst van het onderhandelen, het omgaan met verschillen en conflicthantering aan leden en belangstellenden toegestuurd.
- Voor januari-februari wordt gedacht aan een toolkitdag rond de nieuwe sociale media. Is dat voor parochies en gemeenten interessant om mee te werken en wil je daarin investeren? Chris 't Mannetje meldt dat student Robert Effing van de HBO kennisbank daar een project over gaat opzetten en een goedgekeurd

promotieplan heeft. Fred Onvlee (leger-predikant bij de marine) heeft ervaring met twitterdiensten. Boede Ytsma is er juist mee gestopt!

Studiedag of toolkitdag? Dit is breder, het is een ontwikkeling. Maar het idee van het bestuur was het te zien als een practicum. Laptop meenemen en ter plekke inloggen en inoefenen.

Er zit potentie in een dergelijke dag; mogelijk twee dagen: één informatief en één praktisch. Mensen die mee willen denken over de vormgeving van deze dag kunnen zich melden bij Henk van Hout.

- Werken aan identiteit. Initiatief wordt toegejuicht.
- Verdere thema's voor toolkitdagen: Jodien van Ark wil graag aan de slag met het nieuwe boek van Sake Stoppels. Gevraagd is naar de mogelijkheid om intervisie aan te bieden binnen het oecumenische kader van het WKO.

Nieuwsbrief en website

De aanwezige leden spreken hun waardering uit voor de Nieuwsbrief.

Voor de Nieuwsbrief verwachten we ook nog wel wat van de docentenbijeenkomst in november. Misschien kan de band wat nauwer aangehaald worden, zodat zij als ze met iets bezig zijn aan de Nieuwsbrief denken. Gevraagd wordt de inhoud van de Nieuwsbrief op de site te zetten, met een minimale vertraging. Welke vertraging dat zal worden, bespreekt het bestuur intern. Ook of we dan met inloggegevens willen gaan werken.

Opfrissen, herbouwen website. Willemien Boot heeft er indertijd veel werk aan besteed. Nu denken we er aan om het uit te besteden. Vanwege de krappe reserve die we hebben kunnen we hiervoor niet ons vermogen aanspreken. Maar wellicht kunnen we wat geld lospeuteren bij een fonds voor deze eenmalige activiteit.

Ledenwerving en proeflidmaatschap

Het bestuur heeft een voorstel gemaakt om mensen kennis te laten maken met het WKO d.m.v. een reductie op de contributie op het eerste jaar. Alle nieuwe leden, die niet eerder lid van het WKO zijn geweest, krijgen per 1 januari 2011 het lidmaatschap in het eerste jaar tegen deze gereduceerde prijs. De regeling zal

op de site worden geplaatst. Over 2 jaar evalueert het bestuur of deze actie zinvol is. Ook goede toolkitdagen bevorderen de ledenwerving. En zeker ook door het samenwerken met andere aanbieders kunnen mensen gewezen worden op het bestaan van het WKO.

6. Bestuurssamenstelling

Anne-Marie Visser heeft het afgelopen jaar meegedraaid met het bestuur om te kijken of het iets was voor haar. Omdat zij niet meer in het directe gemeentewerk werkzaam is, hebben haar twijfels haar doen beslissen geen bestuursfunctie te vervullen. Wel zal zij zich graag op een ander vlak voor het WKO inzetten.

Hans Jonker is bereid zitting te nemen in het bestuur. Hans is vanwege onderwijsverplichtingen tot zijn spijt vandaag verhinderd. Hij studeerde theologie in Groningen en deed promotieonderzoek op het gebied van de godsdienstsociologie en missiologie aan de Vrije Universiteit te Amsterdam bij prof. dr.G.Dekker en prof. dr.A.Wessels. Hij promoveerde op een studie over *De Gereformeerde Kerken en 'arbeiders'*. Als predikant ontwikkelde hij zijn belangstelling voor gemeenteopbouw verder. Sinds 1999 werkt hij parttime aan Fontys Hogeschool Theologie Levensbeschouwing en geeft o.a. les op het gebied van kerkopbouw, sociologie van de kerkorganisatie, management en organisatie en communicatie. Dit jaar publiceerde hij samen met drs K.de Jonge: 'de Parochie-monitor', een beleidsinstrument. Hans wordt bij acclamatie benoemd.

7. Rondvraag en sluiting

- Gevraagd wordt naar de datum van de volgende jaarvergadering. Dat wordt **donderdag 29 september 2011**, weer in combinatie met een studiedag.
- Opgemerkt wordt dat er geen vrouwen meer in het bestuur zitten. Het bestuur is zich dit bewust en zoekt verder.
- Als laatste is de voorzitter aan het woord. Hij meldt dat hij per 1 januari 2011 wordt ontslagen door het bisdom Haarlem, omdat het dekenaat wordt opgeheven. Naar aanleiding hiervan beraadt hij zich op zijn voorzitterschap.

Uw bijdrage voor Nieuwsbrief en website

Het Werkverband Kerkelijk Opbouwwerkers bevordert uitwisseling van kennis, ervaring vragen en opinies onder kerkelijk opbouwwerkers, via de **WKO-Nieuwsbrief** en **www.wvko.nl**.

Neem contact op met de Werkgroep Communicatie en overleg uw ideeën en suggesties:

- is het iets voor de *Nieuwsbrief*?
- is het iets voor de *website* www.wvko.nl?
- is het zo acuut dat naar de leden *gemaild* moet worden?

Nieuwsbrief

Artikel

Actuele thema's uit het kerkelijk opbouwwerk.
Belicht vanuit bepaald standpunt. Reflexief.
Omvang: 2-3 pagina's, 1200 - 1800 woorden

Interview

Een interview profileert een werkveld, experiment, markant persoon in kerkelijk opbouwwerk.
Omvang: 1 à 2 pagina's, 600 - 1200 woorden

Impressie

De thematiek van een studiedag, conferentie belicht vanuit de bezoeker.
Omvang 1 pagina, max 600 woorden

Boekbespreking

Informatieve bespreking van publicaties in veld kerkelijk opbouwwerk.
Omvang: 1 à 2 pagina's, 600 – 1200 woorden
Indeling:

Kop: uw mening over het boek in drie woorden
Boekbespreking door ... (uw eigen naam en

eventueel uw functie).

Bibliografische gegevens: auteur, hoofdtitel, subtitel; uitgever, plaats, jaartal, ISBN, prijs.

Tekst bespreking: korte weergave inhoud, informatie over auteur(s), gemotiveerd oordeel inhoud; relevant voor wie, eventueel vormgeving, verwante publicaties.

Inleveren van uw bijdrage

- Tekst (met liefst zo min mogelijk opmaak) en illustraties digitaal aanleveren met begrijpelijke bestandsnaam.
- Inleveren bij: Marianne Jongerius (info@wvko.nl)

Nieuwsbrief

De WKO-Nieuwsbrief komt (globaal genomen) uit in maart, juni en november.

Deadlines: 1 maart, 1 juni, 1 november

Website / mail

Geef bij vacatures sluitdatum aan en link naar website eigen organisatie.